

Reformovervejelser om ægtefællers formueordninger – den legale formueordning og aftalefrihedens grænser ved den forestående revision af retsvirkningsloven

Considerations about reforming the matrimonial property regime – the legal property regime and the boundaries of freedom of contract at the upcoming revision of the Danish Legal Effects of Marriage Act

af SUSANNE HØJGAARD LARSEN

Retsvirkningsloven (RVL) dækker et område i dansk ret under konstant udvikling, og desuden skal loven regulere vidt forskellige livssituationer – dødsfald og skilsmisse samt forholdet under ægteskabets beståen. Det er baggrunden for, at loven har været genstand for tvivl og diskussion. Den legale formueordning er i dag formuefællesskab, jf. RVL § 15, stk. 1, men spørgsmålet er, om det reelt er tidssvarende. Ønsker ægtefællerne en anden formueordning kan de oprette særeje, jf. RVL § 28, men spørgsmålet er hvor langt aftalefrihedens grænser går. RVL fik sin nugældende ordlyd i 1990, men forarbejderne til loven er tavse om disse grænser, hvorfor der har været diskussion om mange forskellige særejekonstruktioners hjemmel. Derfor har Justitsministeriet i 2009 valgt at nedsætte et udvalg til revision af RVL. På den baggrund diskuterer afhandlingen ægtefællernes formueordninger. Siden loven trådte i kraft i 1925 har der været mange ændringer i familiemønstrene – kvinderne er på arbejdsmarkedet og skilsmissehyppigheden er stigende. Derfor diskuteres alternativer til formuefællesskabet – særligt mulighederne for skævdeling, hvor aktiver stammende fra før ægteskabets indgåelse og arv og gaver erhvervet under ægteskabet ekskluderes fra delingen. Til trods for mange gode argumenter for nye måder at dele ægtefællers formuer på et skifte, bliver konklusionen dog alligevel, at formuefællesskabet er noget fundamentalt mellem ægtefæller, hvorfor formuefællesskabet bør "overleve" endnu en revision af RVL. De mange omdiskuterede særejekonstruktioners fordele og ulemper diskuteres og det vurderes om aftalefriheden bør udvides – det abstrakte sumsæreje, hvor f.eks. 300.000 kr. af hustruens formue er særeje, giver de færreste problemer og bør af mange grunde overvejes som en del af aftalefrihedens grænser. Det afgørende er, at der findes en balance i loven sådan, at ingen forhold under ægteskabets beståen eller ved skifte i tilfælde af død eller skilsmisse medfører uforudsete konsekvenser grundet usikkerhed i loven. Det bliver interessant at se resultatet af revisionsarbejdet.

Indholdsfortegnelse

1	Indledning.....	3
1.1	Problemformulering.....	4
1.2	Afgrænsning af emnet.....	5
2	Kort historisk overblik.....	5
2.1	1957-udvalgets overvejelser	6
2.1.1	Den legale formueordning	6
2.1.2	Aftalefrihedens grænser.....	6
2.2	1969-udvalgets overvejelser	7
2.2.1	Den legale formueordning	7
2.2.2	Aftalefrihedens grænser.....	8
2.3	Særejereformen i 1990.....	8
2.4	Diskussion om aftalefrihedens grænser siden 1990.....	9
2.5	Udvalg til gennemgang af reglerne om ægtefællers formueforhold nedsat i 2009.....	9
3	Den legale formueordning	10
3.1	Formuefællesskab, jf. RVL § 15, stk. 1	10
3.2	Er formuefællesskabet tidssvarende?.....	11
3.2.1	Familiemønstre	12
3.2.2	Skilsmissehyppighed	13
3.2.3	Skævdeling	14
3.2.3.1	Norges formueordning	14
3.2.3.2	Bør skævdeling blive hovedreglen ved skifte i Danmark?.....	17
3.2.3.3	FSKL § 69a	19
3.2.4	Alternative løsninger	22
3.2.4.1	Særejeordning.....	22
3.2.4.2	Aftrapning	23
3.2.5	Argumenter for bevarelse af formuefællesskabet.....	24
3.3	Konklusion vedrørende den legale formueordning.....	24
4	Aftalefrihedens grænser.....	26
4.1	Fravigelse af den legale formueordning	26
4.1.1	Oprettelse af særeje	27
4.1.1.1	Ægtepagt.....	27
4.1.1.2	Tredjemandsbestemt.....	27
4.2	Særeje med direkte hjemmel i RVL § 28.....	27

4.2.1	Bør disse særejeformer gøres til genstand for revision?.....	27
4.3	Fordele og ulemper ved omdiskuterede særejekonstruktioner	28
4.3.1	Sumsæreje.....	29
4.3.1.1	Har retspraksis accepteret sumsæreje?.....	29
4.3.1.2	I forhold til det genstandsbestemte særeje	32
4.3.1.3	I forhold til brøkdelsæreje	32
4.3.1.4	Vurdering af sumsærejets berettigelse som en del af dansk ret	33
4.3.1.4.1	Det genstandsrelaterede sumsæreje	33
4.3.1.4.2	Det abstrakte sumsæreje	34
4.3.2	Gælds formueplacering	36
4.3.2.1	Bør ægtefæller frit kunne bestemme gælds formueplacering?.....	36
4.3.3	Dødsfaldsæreje.....	37
4.3.3.1	Domspraksis	38
4.3.3.2	Overvejelser i teorien	38
4.3.3.3	Bør ægtefællerne kunne aftale ”dødsfaldsæreje” – særeje alene ved død?	39
4.3.4	Anpartssæreje	40
4.3.4.1	Anpartssæreje som reguleringsmiddel – særligt i forhold til reglerne om vederlagskrav	40
4.3.4.2	Vurdering af anpartssærejets berettigelse som en del af dansk ret.....	43
4.4	Konklusion vedrørende aftalefrihedens grænser	43
5	Konklusion	43
6	Litteratur- og forkortelsesliste	45

1 Indledning

Retsvirkningsloven¹ dækker et område i dansk ret under konstant udvikling og loven skal samtidig regulere to meget forskellige livssituationer – dødsfald og skilsmisse, alt imens reglerne skal være overskuelige og virksomme under ægteskabets beståen. På den baggrund kan det ikke undre, at loven har givet anledning til tvivl og diskussion i teorien. Lovgivningsmæssigt har der dog været få materielle ændringer siden loven blev indført i 1925 – særejereformen i 1990 og reglerne om behandling af ægtefællers pensionsrettigheder i 2006. RVL indeholder således stort set de samme grundlæggende formueretlige regler som indførtes i 1925. Siden da er der sket mange familiemæssige ændringer og skilsmissehyppigheden har været stigende. Det har givet anledning til at revurdere reglerne om ægtefællers formueordninger op til flere gange.

Den legale formueordning er i dag formuefællesskab, jf. RVL § 15, stk. 1. Det indebærer blandt andet en hovedregel om lighedeling i tilfælde af skifte, jf. RVL § 16,

¹ Herefter RVL

stk. 2, men er dette lighedingsprincip reelt tidssvarende, og dermed udtryk for det retfærdige udgangspunkt når ægtefællerne ikke har oprettet særejeægtepagt?

Ønsker ægtefællerne en anden formueordning, end lovens udgangspunkt i RVL § 15, stk. 1, fremgår aftalemulighederne af RVL § 28 – bestemmelsen fik sin nuværende ordlyd i 1990. Der har været rettet kritik mod særejereformen i 1990 – en kritik der blandt andet gik på, at det ikke fremgår af forarbejderne om tanken var, at alle særejekonstruktioner skal have sikker hjemmel i loven, eller i bemærkningerne, for at være gyldige². Det har åbnet op for tvivl om aftalefrihedens grænser både i teori og i praksis. Særejereformens udformning af RVL § 28 har haft til formål at åbne op for aftalefriheden, men det har ført til problemer der ikke blev taget højde for i 1990 - på nogle områder endda direkte betegnet fejl og forglemmelser³. Der har desuden været diskussion om andre mulige særejekonstruktioner, end dem der direkte kan udledes af RVL § 28, både i teori og praksis.

Behandlingen af ægtefællers formueordninger er af stor interesse. Retsvirkningerne af den valgte formueordning aktualiseres typisk i forbindelse med en i forvejen anspændt situation – i forbindelse med den ene ægtefælles død eller ved skilsmisse. Derfor er det yderst afgørende, at reglerne virker efter hensigten såvel under ægteskabets beståen som ved skifte. Lovteknisk er det dog umuligt at tilgodese ethvert behov, men reglerne om ægtefællers formueordninger bør være udformet på en sådan måde, at de lever op til familiemæssige normer og behov og sikrer ægtefællerne imod uforudsete retstillinger såvel under ægteskabets beståen som i skiftesituationerne.

1.1 Problemformulering

I september 2009 blev der nedsat et udvalg til revision af RVL – Retsvirkningslovsudvalget⁴. Udvalget skal foretage en samlet gennemgang af reglerne om ægtefællers formueforhold og overveje om reglerne bør ændres⁵.

På den baggrund vil det være interessant at foretage en nyvurdering af den legale formueordning og aftalefrihedens grænser. Afhandlingens opgave vil derfor bestå i en vurdering af, om reglerne om ægtefællers formueordninger – den legale formueordning og mulighederne for at fravige denne ved særeje – bør ændres i overensstemmelse med nuværende familiemæssige normer og behov, herunder diskutere alternative muligheder til formuefællesskabet og behovet for at kunne aftale individuelle ordninger der strækker videre end mulighederne i den nugældende RVL § 28.

Afhandlingen udarbejdes derfor efter problemformuleringen: *Skal formuefællesskabet bevares som den legale formueordning, eller bør en anden ordning indføres, samtidig med, at ægtefællers aftalefrihed ved fravigelse af den legale formueordning øges?*

For at få et indblik i det praktiske arbejde og meninger omkring den legale formueordning og aftalefrihedens grænser, har jeg stillet en række spørgsmål til Advokat Preben Østergaard fra Advokaterne Kongevej 64 i Sønderborg. Preben Østergaards ar-

² http://www.themis.dk/searchinclude/Oversigt_over_fejl_ved_saerejereformen.asp

³ http://www.themis.dk/searchinclude/Oversigt_over_fejl_ved_saerejereformen.asp

⁴ Herefter RVL-udvalget

⁵ <http://www.familiestyrelsen.dk/nyheder/pressemeddelelser/nyt-udvalg-ser-paa-aegtefaellers-formueforhold/> og

http://www.familiestyrelsen.dk/fileadmin/Filer/PDF/AEgteskab_vielse/Kommissorium_for_Retsvirkningslovsudvalget.pdf (herefter ”Kommissorium for RVL-udvalget”), samt nedenfor pkt. 2.5

bejdsområder koncentrerer sig særligt omkring testamenter, ægtepagter, dødsbobe-handling og skilsmissekifter – han har derfor et godt indblik i den praktiske anvendelse af RVL. Der vil i det følgende blive henvist til Preben Østergaards svar, som er modtaget på e-mail den 4. april 2010.

1.2 Afgrænsning af emnet

Da afhandlingens fokus er på den legale formueordning og aftalefrihedens grænser, lægges hovedvægten på RVL § 15, stk. 1 og RVL § 28. Øvrige regler i RVL, samt anden lovgivning, anvendes alene til belysning og eksemplifikation. Områderne i ægteskabsloven, herunder særligt ægteskabslovens § 56, vil derfor, trods relevans, ikke blive berørt.

Afhandlingen vil ikke angå selve delingen på skifte, men alene koncentrere sig om forhold af betydning for delingen – den valgte formueordning. Dog vil der, i forbindelse med diskussionen af den legale formueordning og dennes undtagelser, blive redegjort for skiftereglen i lov om skifte af fællesbo⁶ § 69a om skævdeling. Da afhandlingen fokuserer sig på de mulige formueordninger – enten lovens legale udgangspunkt eller en ordning i form af særeje – vil afhandlingen heller ikke direkte omhandle formueordningernes betydning under ægteskabets beståen – her tænkes særligt på de sociale beskyttelsesregler i f.eks. RVL §§ 18 og 19.

Den legale formueordning i Danmark, vil alene blive sammenlignet med Norges formueordning, selvom andre landes formueordninger, såsom Tysklands, også kunne have været interessante.

Vedrørende aftalefrihedens grænser understreges, at hjemmeldiskussionerne på ingen måde vil spille en afgørende rolle – afhandlingen koncentrerer sig om mulighederne for at danne hjemmel, ikke om der allerede er hjemmel eller ej. Det skal også bemærkes, at behandlingen af aftalefrihedens grænser er begrænset til at angå udvalgte elementer af nogle omdiskuterede særejekonstruktioner – dette grundet afhandlingens begrænsede rammer.

Indledningsvist vil tidligere overvejelser om ægtefællers formueordninger kort blive beskrevet. Herefter en vurdering af udgangspunktet i RVL – den legale formueordning i RVL § 15, stk. 1. Her vil først blive redegjort for de familiemæssige ændringer siden 1925 og dernæst vil alternative ordninger til formuefællesskabet blive beskrevet samt deres egnethed som legal formueordning blive vurderet. Til sidst vil følge en vurdering af hvorvidt udgangspunktet i RVL § 15, stk. 1 bør ændres. Mulighederne for at fravige den legale formueordning vil herefter blive beskrevet og det vil blive vurderet om aftalefrihedens grænser bør udvides. Her vil enkelte, omdiskuterede, særejekonstruktioner blive behandlet, for til sidst at vurdere disse konstruktioners berettigelse som en del af aftalefrihedens grænser.

2 Kort historisk overblik

Den legale formueordning og aftalefrihedens grænser har været genstand for overvejelser flere gange. De ændrede familiemønstre – særligt kvinders egne muligheder på arbejdsmarkedet - har særligt været grundlag for at overveje om formuefællesskabet skulle forblive den legale formueordning. Mulighederne for særeje har også været til revision. I det følgende vil det historiske overblik kort blive gennemgået fra overvejel-

⁶ Herefter FSKL

serne i 1957 til overvejelserne og lovændringen i 1990 og frem til nedsættelsen af RVL-udvalget i september 2009.

2.1 1957-udvalgets overvejelser

I 1957 nedsattes et udvalg der bl.a. skulle overveje en ændring af RVL. Det blev til to betænkninger, dels *betænkning 305/1962* om skifte mellem ægtefæller og dels *betænkning 415/1966* om ægteskabets retsvirkninger⁷.

2.1.1 Den legale formueordning

Udvalget konstaterede, at skilsmisshyppigheden havde været stigende efter gennemførelsen af ægteskabslovgivningen i 1922 og 1925. På baggrund heraf rejste udvalget spørgsmålet, om forudsætningerne for at bevare formuefællesskabet på skifte stadig var til stede? Imod lighedeling på skifte blev gjort gældende, at reglen var for absolut og udgjorde en uelastisk delingsnorm på skifte ved separation og skilsmisse. Det blev drøftet om der skulle indføres en adgang til at begrænse lighedelingsnormen, hvorefter lighedeling kun skulle finde sted ved erhvervelser fra under ægteskabet⁸. Alligevel var der enighed om at bevare formuefællesskabet⁹. Det uddybes også i *bet. 415/1966* med fremhævelsen af, at formuefællesskabet i langt de fleste ægteskaber er den rimeligste løsning, og at formuefællesskabsordningen er et udtryk for noget fundamentalt i ægtefællernes indbyrdes forhold¹⁰.

1957-udvalget mente dog, at man på anden måde måtte imødekomme den kritik der havde været mod en konsekvent gennemførelse af lighedelingen. En undtagelse til lighedelingen fandt man grundlag for ved kortvarige ægteskaber¹¹. Tanken var at åbne op for muligheden for skævdeling i undtagelsestilfælde således, at lighedeling fortsat var den almindelige delingsnorm. Udvalget foreslog, at grænserne for anvendelsen af undtagelsesreglen skulle være snævre. Man foreslog en 5 års grænse således, at ægteskaber af kort varighed begrænsedes til ægteskaber der havde været under 5 år. Derudover skulle den væsentligste del af fællesboet være indbragt af den ene ægtefælle og det økonomiske fællesskab være af beskedent omfang¹². Ved lov 412/1963 blev skævdelingsreglen indført i FSKL § 69a¹³.

2.1.2 Aftalefrihedens grænser

I *bet. 415/1966* om ægteskabets retsvirkninger blev særejebegrebet nærmere gennemgået. Udvalget fandt, trods problemer ved blandede formuearter, at adgangen til oprettelse af delvist særeje måtte opretholdes. Urimeligheder ved blandede formueordninger ville, efter udvalgets opfattelse, kunne afværges via vederlagskravsreglerne¹⁴. Et flertal i udvalget foreslog, at der indførtes en regel hvorefter det kunne aftales, at særeje skulle være fælleseje når ægteskabet ophørte ved en ægtefælles død – det havde

⁷ *Betænkning 305/1962* om skifte mellem ægtefæller s. 5 (herefter "*bet. 305/1962*")

⁸ "*Bet. 305/1962*" s. 15

⁹ "*Bet 305/1962*" s. 18 og Udkast til lov om ægteskabets retsvirkninger § 9 i *betænkning 415/1966* om ægteskabets retsvirkninger s. 7 (herefter "*bet. 415/1966*")

¹⁰ "*Bet. 415/1966*" s. 44

¹¹ "*Bet. 305/1962*" s. 18 og s. 21

¹² "*Bet. 305/1962*" s. 22

¹³ Irene Nørgaard, "Formueordninger mellem ægtefæller efter gennemførelsen af særejereformen i 1990 – særligt om ægtefællers indbyrdes aftalemuligheder", s. 10 (herefter "Formueordninger")

¹⁴ "*Bet. 415/1966*" s. 44

været kendt i Norge siden 1937. Baggrunden var, at det ofte ikke var i parternes interesse, at særeje skulle gælde i dødsfaldssituationen. Flertallet fandt ikke grundlag for at hindre, at denne form for særeje kunne aftales alene med henblik på den ene ægtefælles død. Mindretallet mente, at ordningen var for kompliceret og uklar, og at der ville blive oprettet flere ægtepagter om særeje, hvilket var til skade for den ”svage part”¹⁵. Med denne særejekonstruktion ville aftalefriheden øges – ulemperne herved betegnede udvalget som små i forhold til de fordele der kunne opnås¹⁶. Revisionsovervejelserne førte ikke til lovændring, jf. nedenfor.

2.2 1969-udvalgets overvejelser

Den 1. januar 1970 trådte lov om ægteskabets indgåelse og opløsning i kraft, på baggrund af 1957-udvalgets overvejelser. Overvejelserne om ægteskabets retsvirkninger (*bet. 415/1966*) blev dog stillet i bero på baggrund af, at Justitsministeren havde nedsat et nyt udvalg til revision af RVL. Det blev til *betænkning 716/1974* om formueordningen¹⁷. Udvalget havde til opgave at overveje om ændrede samfundsforhold – herunder kvinders retsstilling – gav belæg for at revidere reglerne¹⁸. Udvalgets overvejelser førte dog heller ikke til ny lovgivning, men da udvalgets arbejde havde stor betydning for den senere lovændring i 1990, er betænkningen fortsat relevant¹⁹.

2.2.1 Den legale formueordning

1969-udvalget understregede hurtigt, at lighedsnormen burde opretholdes som den grundlæggende hovedregel²⁰. Da ligestilling mellem mand og hustru var det centrale i overvejelserne, tog udvalget udgangspunkt i en fuldstændig særejeordning, hvorefter der uanset ægteskabets varighed ikke skulle finde deling sted ved ægteskabets ophør – den fulde konsekvens af ligestilling. Udvalget nævnte, at allerede familieretskommissionen af 1913, i betænkning fra 1918, overvejede dette²¹.

*”En sådan ordning ville imidlertid ikke stille ægtefællerne virkeligt lige, men kun skabe en mekanisk lighed, der reelt var en ulighed”*²²

Spørgsmålet i 1969-udvalget var herefter, om der på 50 år siden udkastet fra 1918 var sket en sådan udvikling, at en fuldstændig særejeordning ville være udtryk for en reel økonomisk ligestilling. Udvalget overvejede først og fremmest gifte kvinders erhvervs- og indtægtsforhold, på baggrund af statistiske undersøgelser²³. Efter undersøgelserne fandt udvalget dog, at selvom kvinder var under fuld beskæftigelse ville der gå mange år før gifte kvinders gennemsnitlige indtægt ville nå det samme niveau som mænds (særligt fordi kvinder, oftere end mænd, valgte deltidsbeskæftigelse). En fuldstændig særejeordning ville derfor gennemsnitligt medføre, at de fleste midler ville

¹⁵ ”*Bet. 415/1966*” s. 45

¹⁶ ”*Bet. 415/1966*” s. 46

¹⁷ Betænkning 716/1974 om formueordningen s. 7 (herefter ”*Bet. 716/1974*”)

¹⁸ ”*Bet. 716/1974*” s. 5

¹⁹ ”Formueordninger” s. 29

²⁰ ”*Bet. 716/1974*” s. 9

²¹ ”*Bet. 716/1974*” s. 10-11

²² Fra ”*Udkast til lov om ægteskabets retsvirkninger*” udarbejdet af den ved kgl. Resolutioner af 25. juli 1910, 19. juni 1912 og 29. december 1914 nedsatte kommission, s. 115-117 (Herefter ”*1918-udkastet*”). Citeret s. 11 i ”*bet. 716/1974*”

²³ ”*Bet. 716/1974*” .s 11

tilfalde manden frem for hustruen ved skifte i anledning af separation eller skilsmisse²⁴.

Udvalget diskuterede også mulighederne for delvist særeje som legal ordning. Særligt var tanken på skævdeling, hvor hver ægtefælle i tilfælde af skifte, skulle udtage hvad de selv havde indbragt i ægteskabet eller senere havde erhvervet ved arv eller gave – goder som ikke var oparbejdet ved fælles indsats i ægteskabet. Imod en sådan ordning fandt udvalget dog, at det kunne give anledning til spekulation i hvor man ville placere forbruget for at spare op i ”skævdelingsmidlerne”. Desuden ville det medføre tekniske vanskeligheder på skifte²⁵. 1969-udvalget fandt derfor heller ikke grundlag for at fravige lighedelsesnormen videre end skævdelingsreglen i FSKL § 69a. Den legale formueordning har ikke siden været diskuteret i udvalgs- og lovgivningsmæssige sammenhæng.

2.2.2 Aftalefrihedens grænser

I 1969-udvalget var der enighed om, at der skulle være ”vidtgående adgang” til at aftale andre ordninger end lovens udgangspunkt. Den overvejende opfattelse i udvalget var, at en ægtepagt om fravigelse af lighedelsesreglen kun skulle gælde for separation og skilsmisse, medmindre andet aftales (”skilsmissesæreje”), at ægtefæller i forbindelse med en aftale om skilsmissesæreje, skulle kunne aftale en fravigelse fra lighedelsesreglen også ved død (”fuldstændigt særeje”), at aftalerne skulle kunne begrænses til en del af formuen, begrænses til den ene ægtefælles død, og muligvis tidsbegrænses. Flertallet i udvalget antog, at en aftale der alene retter sig mod skiftet, mens begge ægtefæller lever (”skilsmissesæreje”), var det de fleste ægtepar ønskede²⁶. Udvalget fastslog, at der stadig var behov for fuldstændigt særeje, men at der ikke kunne antages at være behov for en ordning, hvorefter der alene var særeje ved død (”dødsfaldssæreje”).

Udvalget tilsluttede sig synspunkterne fra flertallet i 1957-udvalget – dog søgte man at forenkle udformningen af principperne. Forslaget lå nær den ordning der havde været gældende i Norge siden 1937 – at det ved ægtepagt om særeje kunne bestemmes, at fællesejereglerne skulle anvendes ved den ene ægtefælles død. Udvalget fandt dog, at den norske udformning var for kompliceret, og søgte derfor samme resultat i en enklere udformning²⁷. Som nævnt førte overvejelserne ikke til lovændring.

2.3 Særejereformen i 1990

Der var ikke nedsat et udvalg til revision af RVL forud for reformen²⁸. Reformen var indeholdt i L 23 ”Forslag til lov om ændring af straffeloven og retsplejeloven m.v. (Forenkling og modernisering inden for Justitsministeriets område)” fra Folketingsåret 1989-90, som senere blev vedtaget i lov nr. 396 af 13.06.1990. Forslaget svarer til det i *bet. 716/1974* anførte om nye særejeformer²⁹. Det blev herefter muligt at aftale skilsmissesæreje, brøkdelsæreje og kombinationsæreje. Lovforslaget har ikke meget ind-

²⁴ ”*Bet. 716/1974*” s. 12

²⁵ ”*Bet. 716/1974*” s. 15

²⁶ ”*Bet. 716/1974*” s. 17

²⁷ ”*Bet. 716/1974*” s. 18

²⁸ ”Familieret” Ingrid Lund-Andersen, Noe Munck og Irene Nørgaard, 5.udg. 2003 s. 365 (Herefter ”Familieret 2003”)

²⁹ Dette fremhæves i bemærkningerne til lovforslaget fra 10. oktober 1989, *FT 1989-90, Tillæg A*, sp. 778

hold og har derfor dannet grundlag for tvivl om aftalefrihedens grænser – desuden begrunder reformen ikke hvorfor formuefællesskabet skulle bevares.

2.4 Diskussion om aftalefrihedens grænser siden 1990

Siden særejereformen trådte i kraft 1. oktober 1990, har der hersket tvivl om aftalefrihedens grænser. Begreber som ”anpartssæreje”, ”sumsæreje” og ”dødsfaldssæreje” dukker bl.a. op og man diskuterer om ægtefæller frit kan bestemme gæld formueplacering.

Det centrale punkt i diskussionen har været spørgsmålet om hjemmel. Fortalere for ”anpartssæreje”³⁰ har ment, at der skulle være hjemmel i surrogationsprincippet i RVL § 28, stk. 3, hvorefter det der træder i stedet for særejemidler/fællesejemidler bliver af samme formueart³¹. Der har langt fra været enighed om, at anpartssærejeløsningen har hjemmel³². ”Dødsfaldssæreje” har været afvist³³, men på baggrund af udvidelsen af aftalefrihedens grænser i 1990 opstod diskussionen om særeje alene ved død igen³⁴. Endelig har muligheden for at aftale sumsæreje/sumfælleseje³⁵ været genstand for diskussion³⁶. Da afhandlingen ikke omhandler hjemmelsproblemet, vil problematikken ikke blive behandlet nærmere her. Hjemmelsdiskussionen har, i denne sammenhæng, alene den relevans, at den belyser tvivlen særejereformen har efterladt os med, hvilket begrunder, at aftalefrihedens grænser nu skal fastlægges. Problematikken skulle gerne afværges ved gennemførelsen af den nedenfor i pkt. 2.5 nævnte fremtidige revision af RVL.

2.5 Udvalg til gennemgang af reglerne om ægtefællers formueforhold nedsat i 2009

Siden RVL indførtes i 1925, er der sket mange ændringer og udviklinger i samfundet. Familiemønstre ændres og skilsmissehyppigheden stiger³⁷. Udviklingen aktualiserer behovet for at overveje om reglerne om ægtefællers formueforhold bør ændres. Desuden er der sket mange ændringer på det familieretlige område – den nye arvelov fra 2007 og reglerne om ægtefællers pensioner fra 2006 – disse danner grundlag for at overveje en samlet revision af de materielle regler om ægtefællers formueforhold. På den baggrund har Justitsministeriet besluttet at nedsætte et udvalg til gennemgang af reglerne om ægtefællers formueforhold³⁸. Udvalgets opgaver er formuleret ganske bredt, hvilket åbner op for en egentlig revision af RVL.

Angående den legale formueordning, skal udvalget overveje om formuefællesskabet fortsat er tidssvarende. Hertil skal overvejes, om der bør fastsættes regler hvorved det der er bragt ind i ægteskabet, samt arv og gave modtaget efter ægteskabets indgå-

³⁰ Se i det hele Noe Munck og Finn Taksøe-Jensen i ”Særeje, Nye særejeformer og deres betydning ved generationsskifte” s. 80 ff. (Herefter ”Særeje”). Se også nedenfor pkt. 4.3.4

³¹ ”Familiernet 2003” s. 372

³² Se i det hele Irene Nørgaard i ”Formueordninger” særligt s. 64 ff. og Irene Nørgaard i U.1997B.297

³³ Ovenfor pkt. 2.2.2., ”Familiernet 2003” s. 368 og nedenfor pkt. 4.3.3

³⁴ ”Særeje” s. 63 f.

³⁵ Nedenfor pkt. 4.3.1

³⁶ Irene Nørgaard afviser hjemmel for sumsæreje i ”Formueordninger” s. 82 ff. Mens begrebet accepteres af Linda Nielsen i ”Skilsmisseret – de økonomiske forhold 2008” Linda Nielsen s. 231-232 med henvisningen til U 2007.2748 H (Herefter ”Skilsmisseret”)

³⁷ Se nedenfor pkt. 3.2.1 og 3.2.2

³⁸ ”Kommissorium for RVL-udvalget” s. 1

else, skal holdes uden for formuefællesskabet (skævdeling). Udvalget skal endvidere overveje om de bestemmelser der giver mulighed for at fravige den legale formueordning, skal ændres³⁹. Desuden skal udvalget overveje en revision af de materielle delingsregler i FSKL, herunder disses undtagelsesbestemmelser i FSKL §§ 68a-70⁴⁰.

Reglerne om særeje skal også overvejes. Med lovændringen i 1990 in mente skal udvalget se på om der er behov for yderligere ændringer af RVL's regler om særeje. Hertil skal den nærmere afgrænsning af reglerne om særeje, samt ægtefællers aftalemuligheder overvejes⁴¹.

Der er en lang række andre punkter RVL-udvalget skal gennemgå, men disse er udenfor rammerne af denne afhandling⁴².

3 Den legale formueordning

Diskussionen omkring den legale formueordning vil tage sit udgangspunkt i retsstillingen i dag – formuefællesskabet, jf. RVL § 15, stk. 1. Spørgsmålet bliver herefter om formuefællesskabet er tidssvarende, eller om det er på tide at ændre dette historiske holdbare udgangspunkt. Her vil statistiske undersøgelser og komparativ ret navnlig spille en stor rolle.

3.1 Formuefællesskab, jf. RVL § 15, stk. 1

Af RVL § 15, stk. 1 fremgår, at alt hvad ægtefællerne ejer ved ægteskabets indgåelse eller senere erhverver, indgår i et almindeligt formuefællesskab mellem dem, for så vidt det ikke er gjort til særeje, jf. RVL 28. Har ægtefællerne derfor ikke særskilt aftalt andet, lever de i formuefællesskab med hinanden. Formuefællesskabet er altomfattende, jf. dog RVL § 15, stk. 2 om personlige rettigheder af uoverdragelig karakter⁴³, og formuefællesskabet ophører først ved separation, skilsmisse, bosondring eller død⁴⁴. Ved ægteskabets ophør udtager hver ægtefælle halvdelen af det beholdne fællesbo, jf. RVL § 16, stk. 2 – denne lighedingsnorm er formuefællesskabets vigtigste retsvirkning⁴⁵.

Formuefællesskabet er således udtryk for, at ægtefællerne vælger at være fælles om alle aktiver erhvervet før og under ægteskabet, uanset forskelle i aktivernes værdi og uanset forskelle i arbejdsindsats. Til trods herfor findes principper om *særråden* og *særhæften*, jf. RVL § 16, stk. 1 og RVL § 25. Selvom ægtefællerne indgår i et formuefællesskab med hinanden, betragtes de altså som selvstændige. Rådigheden over de

³⁹ "Kommissorium for RVL-udvalget" s. 2

⁴⁰ "Kommissorium for RVL-udvalget" s. 5

⁴¹ "Kommissorium for RVL-udvalget" s. 3

⁴² Se i det hele Kommissorium for Retsvirkningslovsudvalget:

http://www.familiestyrelsen.dk/fileadmin/Filer/PDF/AEgteskab_vielse/Kommissorium_for_Retsvirkningslovsudvalget.pdf, for et fyldestgørende overblik over retningslinjerne for RVL-udvalgets arbejde.

⁴³ F.eks. en personskadeerstatning. RVL § 15, stk. 2 rettighederne behandles ikke yderligere i denne afhandling. Der henvises i stedet til Familieret, Ingrid Lund-Andersen og Irene Nørgaard, 2009 s. 305 ff. (herefter "Familieret 2009")

⁴⁴ Karnov note 23 til RVL § 15

⁴⁵ Andre retsvirkninger af formuefællesskabet er de sociale beskyttelsesregler i RVL §§ 18 og 19 – reglerne om samtykke fra ikke-ejerægtefællen ved salg af fast ejendom der tjener til familiens bolig og løsøre omfattet af fællesejet. I testationstilfælde findes en lignende samtykkeregulering i AL § 91, stk. 2.

aktiver de hver især har bragt ind i ægteskabet skal dog ske på en forsvarlig måde, jf. RVL § 17.

Om formuefællesskabet skal opretholdes som legal formueordning er spørgsmålet i det følgende.

3.2 Er formuefællesskabet tidssvarende?

RVL-udvalget har blandt andet til opgave at vurdere, om formuefællesskabet er tidssvarende⁴⁶. En sådan vurdering må først og fremmest tage udgangspunkt i, om ægtefæller skal ses som en enhed eller som fuldstændigt selvstændige individer i juridisk forstand. Som anført ovenfor medfører reglerne om *særråden* og *særhæften* allerede en modifikation til fællesskabets enhed i sit bredeste udgangspunkt, og ord som *selvstændighed* og *lighed* har da også hersket på familierettens område siden RVL's ikrafttræden i 1925.

Princippet om lighed mellem ægtefællerne havde allerede en central rolle i *udkast til lov om ægteskabets retsvirkninger* fra 1918⁴⁷. I udkastet blev det særligt fremhævet, at man mente mand og hustru principielt burde være ligestillede, og at muligheden for, at ægteskabet ikke skulle have nogen indflydelse på ægtefællernes formueforhold, skulle undersøges⁴⁸.

I 1987 besluttede Folketinget at indføre *individualprincippet* på området for lovgivning inden for familierettens område⁴⁹. Princippet indebærer, at hver ægtefælle bedømmes ud fra egne økonomiske forhold⁵⁰, og at hver enkelt person betragtes som selvstændig uafhængig af tilknytningen til ægtefælle eller husstand⁵¹. Begrebet "formuefællesskab" harmonerer ikke fuldstændigt med *individualprincippet* – skal ægtefæller betragtes som helt ligestillede og som individuelle personer betyder det reelt, at formuefællesskabet imellem dem må fjernes. RVL-udvalget skal tage højde for dette princip i forbindelse med revisionsarbejdet. *Individualitetsprincippet* kan dog ikke i sig selv begrunde, at formuefællesskabet ikke længere skal være den legale formueordning.

Spørgsmålet er om ægtefæller under nuværende familiemønstre betragter sig som en formueretlig enhed, eller om ægtefæller i dag betragter sig som selvstændige individer, hvor formuefællesskab er noget man lever i, men ikke noget man i virkeligheden betragter sig som en del af, eller noget man har behov for at være en del af. Behovet må være en stor faktor ved denne vurdering.

Den legale formueordning skal leve op til nutidens normer og mønstre for at kunne fungere optimalt – både under ægteskabets beståen, i dødsfaldssituationen og i skilsmisssituationen - som den formueordning der skal gælde såfremt ægtefællerne ikke har bestemt andet under iagttagelse af aftalefrihedens grænser⁵².

⁴⁶ Se ovenfor pkt. 2.5

⁴⁷ "1918- udkastet", særligt s. 115-118, samt "Formueordninger" s. 20. Se også ovenfor pkt. 2.2.1

⁴⁸ Man fandt dog ikke grundlag for at indføre en sådan særejeordning, jf. ovenfor pkt. 2.2.1 – bemærkelsesværdigt er dog, at man allerede i 1918 overvejede at drage sådanne fulde konsekvenser af ligestilling.

⁴⁹ Jf. B100, se <http://webarkiv.ft.dk/doc.aspx/?samling/arkiv.htm>, under folketingsåret 1986/87 1. samling vedtagne beslutningsforslag indenfor socialministeriets område, samt "Formueordninger" s. 20.

⁵⁰ "Familieret 2003", s. 165

⁵¹ "Formueordninger" s. 20

⁵² Om aftalefrihedens grænser, se nedenfor pkt. 4

3.2.1 Familiemønstre

Formuefællesskabet har gennem tiden sikret den økonomisk svagest stillede ægtefælle – typisk hustruen – i at blive stillet urimeligt på et skifte. Tidligere betragtedes mand og hustru ikke som ligestillede, da manden oftest var den eneste med indtægt. Hustruen gik hjemme og passede børn og hus – økonomisk bidrog hun herved ikke direkte til fællesskabet og måtte derfor sikres på anden måde. Udviklingen har været gradvis og det er ikke længere udgangspunktet, at hustruen går hjemme – hjemmegående husmødre hører stort set fortiden til. I alderen 15-66 år var beskæftigelsesfrekvensen for kvinder på 70,3 pct. og for mænd på 75,9 pct. i 2009⁵³ - stadig en forskel, men ikke så markant.

Med hensyn mænds og kvinders løn, er der dog fortsat en forskel. I 2008 var lønforskellen på 13.138,19 kr. om måneden for mænd og kvinder med mellemlange videregående uddannelser i den private sektor – til fordel for manden⁵⁴. Forskellen var mindre ved mellemlange videregående uddannelser i den offentlige sektor, her fik mænd gennemsnitligt 3.726 kr. mere om måneden end kvinder i 2008⁵⁵. Ser man på lønfordelingen inden for forskellige brancher, tjente mænd i den private erhvervssektorssektor, i 2008, gennemsnitligt 11.949,60 kr. mere end kvinder om måneden⁵⁶. I den offentlige sektor var forskellen igen mindre. Mænd tjente gennemsnitligt 6.548 kr. mere om måneden end kvinder i det offentlige sundheds- og socialvæsen⁵⁷. De statistikker der findes om lønforskelle viser i det hele, at der generelt er meget få områder hvor kvinder tjener mere, eller blot det samme som mænd⁵⁸. Når der, måske overraskende, stadig er så store forskelle i mænds og kvinders månedlige indtjening, virker formuefællesskabsordningen ikke så uretfærdig endda. Lønforskellene bevirker, at familiemønstrene måske ikke har ændret så markant som først antaget – behovet for formuefællesskabet er i hvert fald ikke elimineret på grundlag af sammenfald i mænds og kvinders løn og fuldstændig ligestilling – det er forskellen for stor til at begrunde. Derfor må andre ændringer på familierettens område undersøges som grundlag for at kunne drage den fulde konsekvens af *individualitetsprincippet*.

En stor ændring, i forhold til tidligere, består også i, i hvilken alder mænd og kvinder gifter sig første gang. Tal fra ”Danmarks Statistik” viser, at den gennemsnitlige alder på førstegangsviede er stigende. I 1969, hvor man i udvalgssammenhæng sidst diskuterede formuefællesskabet som tidssvarende⁵⁹, var den gennemsnitlige alder for førstegangsviede mænd 24,9 år og for kvinder 22,7 år. I 1990, hvor særejereformen trådte i kraft, var den gennemsnitlige alder for mænd 30,2 år og for kvinder 27,6 år. I 2009 var den gennemsnitlige alder for mænd 34,5 år og for kvinder 32,1 år. Der er dog tale om et fald siden 2008, hvor gennemsnitsalderen for førstegangsviede mænd var 34,8 og for kvinder 32,4⁶⁰. Vi bliver dog, trods et lille fald fra 2008 til 2009, gennemsnitligt ældre når vi første gang indgår i ægteskab. Det betyder, at de fleste har flere aktiver at bringe ind i ægteskabet end tidligere – jo ældre man er des mere etableret er

⁵³ Danmarks Statistik: Beskæftigelsesfrekvens for mænd og kvinder i 2009.

⁵⁴ Danmarks Statistik: Gennemsnitslønninger for privatansatte fordelt efter uddannelse i 2008.

⁵⁵ Danmarks Statistik: Gennemsnitslønninger for kommunalt ansatte fordelt efter uddannelse i 2008.

⁵⁶ Danmarks Statistik: Gennemsnitslønninger for privatansatte fordelt efter branche i 2008.

⁵⁷ Danmarks Statistik: Gennemsnitslønninger for kommunalt ansatte fordelt efter branche i 2008.

⁵⁸ Se i det hele om lønstatistik på

<http://www.dst.dk/Sites/KVM/Arbejdsmarkedet%20og%20familieliv.aspx> – Danmarks statistiks ligestillingsdatabase.

⁵⁹ Se ovenfor pkt. 2.2.1

⁶⁰ Danmarks Statistik: Gennemsnitsalder for viede mænd og kvinder efter alder og tid.

man med job, hus osv. At flere væsentlige aktiver bringes ind i ægteskabet end tidligere kan have den betydning, at det anses urimeligt hvis disse effekter skal indgå i en lighedning på et senere skilsmissekifte. Alderen har, på denne måde, betydning for om det er tidssvarende at bevare formuefællesskabet som legal ordning. Det bør dog i den sammenhæng anføres, at den forholdsvis høje alder på førstegangsviede ikke nødvendigvis betyder, at parterne ikke inden ægteskabet, har etableret et ægteskabslignende fællesskab, og at væsentlige aktiver reelt er optjent/erhvervet i dette samlivsfællesskab.

Det må antages, at mange vælger at være samlevende længe før de indgår i ægteskab og samlevendes juridiske retsstilling har da også, i de senere år, rykket sig tættere på en ægteskabslignende tilstand. Med den nye arvelov⁶¹, der trådte i kraft 1. januar 2008, er der givet samlevende ret til at oprette et såkaldt ”samlevertestamente”, jf. AL §§ 87-89 – samleveren kan herved næsten opnå samme arveretlige status som en ægtefælle⁶². I forsikringsaftalelovens § 105a er samlevende siden 2007 omfattet af begrebet ”nærmeste pårørende” ved begunstigelse i livsforsikring (det samme ved pensionsordninger, jf. pensionsopsparingslovens § 5a)⁶³. De regler der er indført på samlivsområdet, af ægteskabelig karakter, kan meget vel have været medvirkende til, at par indgår i ægteskab senere i livet end tidligere – måske først når de får børn og føler et andet behov for at fastslå et ægteskabeligt fællesskab. På den baggrund må der derfor ikke lægges for meget vægt på den forholdsvis høje alder mænd og kvinder har når de første gang indgår i ægteskab – fællesskabet, der er grundlæggende for om formuefællesskabet er tidssvarende, kan være etableret længe inden ægteskabet indgås.

I det hele er der dog sket store ændringer i familiemønstrene siden 1925 – særligt kvinders placering på arbejdsmarkedet – og disse er vigtige faktorer i bedømmelsen af formuefællesskabet som tidssvarende. En anden væsentlig ændring er forekomsten af skilsmisser.

3.2.2 Skilsmissehyppighed

”Flere bliver gift – og flere bliver skilt”, sådan lød overskriften på et bryllupstillæg i ”JyskeVestkysten” 26.februar 2010. Der har, ifølge artiklen, været en stigning fra 36.452 bryllupper i 2006 til 37.376 i 2008⁶⁴. Ifølge ”Danmarks Statistik” er der flere skilsmisser efter 3 år med et fald. Antallet er vokset med 4 pct. i 2008 i forhold til året før. Den største stigning i antallet af skilsmisser var desuden i ægteskaber på under 5 års varighed. Denne gruppe udgjorde 22 pct. af alle skilsmisser i 2008⁶⁵. De fleste blev skilt efter 6 års ægteskab (tal fra 2008)⁶⁶. Af artiklen fremgår blandt andet, at stigningen hænger sammen med den økonomiske krise, hvorfor to bryllupseksperter og en økonomisk ekspert skønnede, at antallet af skilsmisser i 2009 vil blive det højeste nogensinde. Udsagnet har vist sig korrekt – i 2009 blev 14.940 ægtepar skilt i Danmark i forhold til 14.695 i 2008. Der er tale om en stigning på hele 2 pct. Halvde-

⁶¹ Herefter AL

⁶² For en fyldestgørende gennemgang af ”samlevertestamente”, se ”Arveret”, Irene Nørgaard, 5. udgave 2008 s. 246 f.

⁶³ For en gennemgang af reglerne om begunstigelse i livsforsikring og pensionsordninger, se f.eks. ”Werlaufs Arv og skifte”, 7. udgave 2007, s. 224 f.

⁶⁴ Tal fra Danmarks Statistik

⁶⁵ Danmarks Statistik: Befolkning og valg – vielser og skilsmisser 2008.

⁶⁶ Danmarks Statistik: Opløste ægteskaber i 2008.

len af skilsmisserne var i ægteskaber med en varighed mindre end 10 år og den største forekomst af skilsmisser var efter 3 års ægteskab⁶⁷.

Retten til skilsmisse har udviklet sig fra at være nærmest utænkelig til at være normalt og tilgængeligt såfremt man ønsker det⁶⁸. At skilsmisse er mere legalt har selvfølgelig, i sig selv, medført en stigning i antallet af skilsmisser. Skilsmissehyppigheden har naturligt en stor betydning for om formuefællesskab fortsat er at betragte som den rigtige løsning, men kan ikke alene begrunde en ændring af RVL § 15, stk. 1. Hertil må erindres, at den legale formueordning ikke alene skal tilgodese skilsmisssituationen, men også forholdet under ægteskabets beståen og dødsfaldssituationen.

Af særlig relevans er herefter hvad praktikere mener om formuefællesskabet. Advokat Preben Østergaard (herefter PØ) mener, at formuefællesskabet udover fortsat at være tidssvarende, er nødvendig, rimelig og ”retfærdig”. Der er ikke fuld ligestilling og realistisk betragtet er dette ej heller opnåeligt. Kvinder vil fortsat have hovedansvaret for familie og børn, mens mændene er hovedforsørgeren – i hvert fald gennemsnitligt. Formuefællesskabet sikrer en vis økonomisk beskyttelse af den ægtefælle med hovedbyrden derhjemme (hvilket ikke behøver være kvinden). PØ mener formuefællesskabet er absolut tidssvarende, men ordningen kunne trænge til nogle få justeringer. Dette harmonerer med det ovenfor anførte, om forskelle i mænds og kvinders løn og ligestilling.

Spørgsmålet er om den stigende skilsmissehyppighed, sammen med ændrede familiemønstre, bør danne grobund for et nyt legalt udgangspunkt i RVL, eller om formuefællesskabet blot trænger til få justeringer for at være tidssvarende. De ændrede familiemønstre og skilsmissehyppigheden giver, om ikke andet, anledning til at diskutere andre alternative ordninger frem for formuefællesskabet. Formuefællesskabet kan jo ikke blot fjernes – hertil kræves, at en anden ordning er mere tidssvarende og fungerer bedre. Af relevans er først at vurdere muligheden for skævdeling.

3.2.3 Skævdeling

Skævdeling findes i dansk ret i FSKL § 69a, men reglen har et begrænset anvendelsesområde⁶⁹. Anderledes ser det ud i Norge – her findes en mere generel skævdelingsregel⁷⁰. Skævdeling er et muligt alternativ til lighedeling på skifte.

3.2.3.1 Norges formueordning

Komparativ ret er et vigtigt element i vurderingen af, om formuefællesskab skal bevares som den legale ordning i Danmark. De tidligere udvalg har særligt været opmærksomme på norsk familieret⁷¹. Derfor vil den norske formueordning også få betydning for det nye udvalgsarbejde⁷². I det følgende vil den norske ordning, omkring deling på skifte, derfor blive beskrevet.

Af den norske ekteskabslovs § 59, fremgår:

”Verdien av formue som klart kan føres tilbake til midler som en ektefelle hadde da ekteskapet ble inngått eller senere har ervervet ved arv, eller ved gave fra andre enn ektefellen, kan kreves holdt utenfor delingen.

⁶⁷ Danmarks Statistik: Befolkning og valg – vielser og skilsmisser i 2009.

⁶⁸ Se for en mere udførlig gennemgang af skilsmisserettens udvikling; ”Skilsmisseret” s. 22-26

⁶⁹ Se nedenfor pkt. 3.2.3.3

⁷⁰ Se nedenfor pkt. 3.2.3.1

⁷¹ Se ovenfor pkt. 2

⁷² Se ovenfor pkt. 2.5

Vil retten til å utta midler etter første ledd føre til et åpenbart urimelig resultat, kan den helt eller delvis falle bort. Ved vurderingen skal det særlig legges vekt på ekteskapets varighet og ektefellenes innsats for familien.^{73, 74}

Norge opererer ikke med formuefællesskab i fuld udstrækning, jf. dog den norske ekteskabslovs § 58, hvorefter ægtefællernes formue som udgangspunkt skal deles lige. Norge har trods udgangspunktet om lighedeling valgt, at undtage erhvervelser fra før ægteskabets indgåelse samt senere erhvervelser i form af arv og gave fra andre end ægtefællen – såfremt dette, vel at mærke, kræves af ejerægtefællen.

I norsk litteratur anføres, at en undtagelsesfri regel om, at fællesejet skal deles lige, kan føre til uheldige resultater. Fælleseje skal dog som udgangspunkt deles lige (ekteskabslovens § 58, 1. led). Det har sin baggrund i, at ægtefællerne lever i et fællesskab med et muligt afhængighedsforhold til hinanden, og midlerne er ofte skabt ved fælles indsats. Disse betragtninger er dog ikke bæredygtige for hele den formue ægtefællerne ejer – specielt ikke de aktiver som de ejede før de blev gift eller senere har erhvervet ved arv eller gave. Her svigter meget af lighedelingsreglens begrundelse. Det er baggrunden for indførelsen af ekteskabslovens § 59. Mens skævdeling før var lovens undtagelsesordning i Norge, er det nu lovens normalordning⁷⁵.

I "Familieretten" anføres videre, at når genstanden for skævdeling er værdien af formue der stammer fra midler fra før ægteskabets indgåelse, kan der opstå problemer med at finde frem til disse værdier. Det er et problem der ikke må undervurderes, og det kan føre til at man må skære igennem og nægte skævdeling – det følger også af lovens ordlyd, da man "klart" skal kunne finde frem til midlerne⁷⁶. Hvad der kan gøres til genstand for skævdeling gøres op på tidspunktet for ægteskabets indgåelse, og bestemmelsen gælder selvom parterne har været samlevende i perioden forud for ægteskabet. Begrundelsen for skævdeling – at værdierne ikke er skabt i fællesskab - holder dog ikke altid i en situation med et langt samliv forud for ægteskabet og det kan skabe problemer i praksis⁷⁷.

Det er nettoværdien af aktiverne der danner grundlaget for beregningen af hvad der kan gøres til genstand for skævdeling. Det betyder at den oprindelige gæld på aktivet trækkes fra. Det stemmer bedst overens med formålet med skævdelingsreglen. Hvis hustruen arver et hus til 1 mio. kr. mod at overtage pantegæld på 700.000 kr., har hun kun arvet 300.000 kr. og det er denne sum der kan kræves holdt udenfor delingen⁷⁸.

Ekteskabslovens § 59 indeholder også en regel om et "urimeligt økonomisk resultat"⁷⁹ – en regel der bevirker, at skævdeling alligevel ikke kan finde sted hvis retten til at udtage midler, efter en bedømmelse under hensyn til ægteskabets varighed og ægtefælles indsats for familien, vil være urimelig.

⁷³ Her er alene medtaget de to første led af loven. For hele ordlyden af § 59 og af resten af ekteskabsloven se fx: <http://www.lovdata.no/all/tl-19910704-047-014.html#59>

⁷⁴ Reglen indførtes i 1991

⁷⁵ "Familieretten", 5. udgave, Oslo 2004 af Peter Lødrup og Tove Sverdrup s. 255-256 (Herefter "Familieretten")

⁷⁶ "Familieretten" s. 258

⁷⁷ "Familieretten" s. 259

⁷⁸ "Familieretten" s. 259-260

⁷⁹ En lignende regel findes i den danske ÆL § 56 – "urimeligt ringe reglen" hvor den ægtefælle der risikerer at blive stillet urimeligt ringe på skifte, pga. den anden ægtefælles særeje, kan søge at få kompensation herfor.

Der er her blot tale om en overordnet redegørelse for den norske ordning. Ekteskabslovens § 59 indeholder flere elementer end de her nævnte, men i bedømmelsen af om Danmark bør indføre en lignende regel er det først og fremmest selve retten til skævdeling, samt undtagelsesreglen ved et urimeligt økonomisk resultat, der er interessante, hvorfor de øvrige dele af den norske lovgivning omkring skævdeling ikke behandles her.

Det norske udgangspunkt om skævdeling kan dog ikke siges at have fungeret optimalt i praksis. I en artikel, skrevet af to norske advokater, bliver reglerne om skævdeling diskuteret⁸⁰. Efter forfatterens mening er praktisering af de norske skævdelingsregler meget komplicerede og skønsmæssige - og derved konfliktskabende ved skifte mellem ægtefæller. Der foreslås indledningsvist, at der nedsættes et udvalg til evaluering og forenkling af skævdelingsreglerne. Af artiklen fremgår, at efter mange års erfaring med reglerne, viser det sig, at forhandlinger om skifte ved separation og skilsmisse er blevet betydeligt mere komplicerede – særligt på grund af skævdelingsreglerne. De fremhæver videre, at nuværende familiemønstre gør, at skævdeling ofte er relevant – folk gifter sig senere, de fleste efter at have været samlevende, hvorfor de ofte har bolig sammen inden de indgår i ægteskab. De fleste ægtefæller har sammenblandet økonomi, og efter mange år kan det være svært at se om formue fra før ægteskabet eller gave/arv er i behold, og til hvilken værdi aktiverne er i behold. Bevisreglen ”klart kan føres tilbage til...”, kræver et stort arbejde med rekonstruktion af økonomien mange år tilbage i tiden – og ved forhandlinger er parterne ofte uenige⁸¹.

Det anføres videre, at bestemmelsens andet led, om den skønsmæssige nedsættelse, også ofte medfører konflikt. Resultatet ved retslig prøvelse er så usikker, at man indgår i forhandlinger for ikke at løbe procesrisiko, men disse forhandlinger er ofte langvarige og ganske bekostelige for parterne. Til trods for 5 højesteretsdomme på området er der fortsat tvivl om mange spørgsmål.

Forfatterne lægger herefter dog til grund, at skævdeling er kommet for at blive. Løsningen er ikke at gå tilbage til lighedeling som hovedregel – skævdelingsreglerne bør dog blive enklere og mindre skønsmæssige⁸². Skævdelingsspørgsmålet kan f.eks. blive problematisk hvor ægtefællerne har oprettet skøde med en ideel anpart til hver og finansieringen f.eks. er sket med 60 pct. af hustruens skævdelingsmidler. Skal finansieringen eller aftalen om at eje huset 50/50 være afgørende for samejeforholdet? En norsk højesteretsdom har fastslået, at det formelle hjemmelsforhold ikke er tilstrækkeligt, og at der skal være andre beviser for aftalen om samejebroken. I praksis giver det en usikker skønsmæssig vurdering af beviserne for om aftalen om samejebroken 50/50 holder^{83 84}.

Beviskravet ”klart kan føres tilbage til...”, kræver mere end en almindelig sandsynlighedsovervægt og vil let komme til at favorisere den som har været god til at gemme bilag. Skævdelingsreglen er, efter artiklens forfatteres mening, moden for en evaluering.

⁸⁰ Artikel om ”Skævdeling” af Anne-Blanca Dahl og Sicilie Tveøy i Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørgsmål (FAB) 2006, nr. 2 s. 145 ff. (herefter FAB 2006 nr. 2).

⁸¹ FAB 2006 nr. 2 s. 145

⁸² FAB 2006 nr. 2 s. 146

⁸³ FAB 2006 nr. 2 s. 147

⁸⁴ For flere praktiske eksempler på anvendelsen af den norske lov om skævdeling, henvises i det hele til artiklen i FAB 2006 nr. 2 s. 145 ff. samt ”Familieretten” s. 255ff.

ring og forenkling⁸⁵. De er dog ikke de eneste som har ytret utilfredshed med reglerne. I "Familieretten" rejser Peter Lødrup og Tove Sverdrup spørgsmålet, om skævdelingsreglen er opbygget på en vellykket måde – og konkluderer, at det muligvis er tid for en evaluering af reglens udformning⁸⁶.

3.2.3.2 *Bør skævdeling blive hovedreglen ved skifte i Danmark?*

Sammenholdt med de nuværende familiemønstre og særligt skilsmissehyppigheden⁸⁷, virker en generel skævdelingsregel på sin vis rimelig. Spørgsmålet er om en ret til skævdeling, for så vidt angår aktiver bragt ind i ægteskabet, samt gaver og arv modtaget under ægteskabet, er praktisk anvendelig eller om konsekvenserne af en sådan regel er for uoverskuelige.

Bevismæssige spørgsmål bliver først og fremmest problemet. Som nævnt indeholder den norske ekteskabslovs § 59 sætningen; "klart kan føres tilbage til...". Den der kræver skævdeling har altså bevisbyrden for, at vedkommende ejer "skævdelingsaktiver" og tvivl kommer den anden ægtefælle til gode. Der kræves mere end sædvanlig sandsynlighedsovervægt, men forarbejderne til den norske ekteskabslov fortæller ikke hvor tung bevisbyrden er⁸⁸. De bevismæssige problemer i den norske ordning kan ikke antages at være afværget blot med en henvisning til, at aktivet klart skal kunne føres tilbage til før ægteskabets indgåelse, eller til arv og gave modtaget under ægteskabet. En generel skævdelingsregel, som legal formueordning, er en mulighed i Danmark, men om det er en god løsning er næppe så klart. Ovenfor er redegjort for dele af norsk formueordning og gennemgangen har vist, at der er mange konsekvenser på skifte såfremt skævdeling bliver normalordningen, i forhold til undtagelsesordningen som gælder ved kortvarige ægteskaber, jf. FSKL § 69a⁸⁹.

Den norske skævdelingsregel har først og fremmest været kritiseret for at være for skønsmæssig⁹⁰, og skulle der indføres en lignende regel i dansk ægteskabsret bør der tages højde for denne kritik. Men hvordan kan reglen gøres mindre skønsmæssig, når det langt hen ad vejen vil være et skøn om noget omfattes af "skævdelingsformuen" eller ej? Skal der indføres en skævdelingsregel i Danmark, må den nødvendigvis være udformet mere enkel og mindre skønsmæssig end den i den norske ekteskabslov § 59.

Først og fremmest må der tages højde for, at indføres en generel skævdelingsregel vil den skulle anvendes på mange aktiver ved delingen på et skifte, da mænd og kvinder gennemsnitligt er ældre når de bliver gift i dag end tidligere⁹¹, hvilket betyder, at mange aktiver bringes ind i ægteskabet – aktiver der fanges af skævdelingsreglen (erhvervet før ægteskabets indgåelse). Pga. forudgående samlivsforhold vil det være vanskeligt at føre aktivet tilbage til den ene ægtefælle frem for den anden⁹². Desuden virker reglen urimelig i det tilfælde hvor der har været et langt samliv forud – aktivet kan vise sig at have været erhvervet i "samlivsfællesskabet", men stadig erhvervet før ægteskabet og dermed en del af skævdelingen. Når det antages, at mange ægtefæller i dag

⁸⁵ FAB 2006 nr. 2 s. 153

⁸⁶ "Familieretten" s. 268

⁸⁷ Se ovenfor pkt. 3.2.1 og 3.2.2

⁸⁸ "Familieretten" s. 263

⁸⁹ Se nedenfor pkt. 3.2.3.3

⁹⁰ FAB 2006 nr. 2 s. 145 og 146

⁹¹ Se ovenfor pkt. 3.2.1

⁹² Samlivsproblematikken diskuteres også indledningsvist i FAB 2006 nr. 2 s. 145

har levet sammen i mange år før ægteskabets indgåelse⁹³ vil en generel skævdelingsregel give anledning til tvist ved mange skifter. Endvidere kunne det bevirke, at undtagelsesreglen om, at der ikke sker skævdeling hvis det vil føre til ”et urimeligt økonomisk resultat”, ville gå hen og blive hovedreglen nærmere end undtagelsen – og så er man jo lige vidt.

For at undgå problemerne og det skønsmæssige element ved, fra lighedelingen, at skulle undtage aktiver erhvervet før ægteskabets indgåelse, kunne man nøjes med at indføre en skævdelingsregel for arv og gave erhvervet under ægteskabets beståen. Problemet er, at man på den måde skelner mellem arv og gave erhvervet henholdsvis før og efter ægteskabets indgåelse. Det synes ikke hensigtsmæssigt eller holdbart. For en skævdelingsregel kan være det rigtige alternativ til formuefællesskabet, må reglen nødvendigvis undtage erhvervelser fra før ægteskabets indgåelse – det er særligt de aktiver man finder urimeligt at lignede. Derfor kan det være en mulighed at indføre en skævdelingsregel hvorefter al arv og gave (erhvervet før og under ægteskabet) undtages fra lighedelingen. Her holdes andre erhvervelser udenfor – disse aktiver forbliver fælleseje. Hvordan en sådan regel kan gøres mindre kompliceret og knap så skønsmæssig som den norske regel, vil fordre et omfattende lovteknisk udformningsarbejde af meget vigtig karakter. Ved alene at undtage arv og gave fra lighedelingen er meget af det skønsmæssige dog allerede væk – forudsat gaven eller arven bevismæssigt kan føres tilbage til den ene ægtefælle. Nu er gave og arv – særligt arv – dog i forvejen ofte undtaget fra lighedeling via testamentarisk (og gavebrevs) bestemmelse om særeje, jf. RVL § 28a. Indføres en skævdelingsregel for gave- og arveaktiver, vil RVL § 28a derfor miste en del af sin betydning – skævdelingsaktiver og særejeaktiver behandles jo ens på skifte. Det bør dog ikke være en hindring for skævdelingsreglens indførelse.

Det der kan tale for, at indføre en hovedregel om skævdeling er, at lovgivningsmæssigt har vi allerede bevæget os væk fra den rene lighedeling. Genstande til personligt brug, der ikke står i misforhold til boet i øvrigt, kan udtages forlods, jf. FSKL § 68a. Skævdeling kan forekomme ved kortvarige ægteskaber, hvor den ene ægtefælle har indbragt de væsentligste aktiver i boet, og hvor det økonomiske fællesskab har været begrænset, jf. FSKL § 69a⁹⁴. Reglen i RVL § 28a er også en undtagelsesbestemmelse – tredjemand kan have bestemt, at arv og gave ikke skal indgå i et fællesboskifte med arvingens eller gavemodtagerens ægtefælle. RVL § 15, stk. 2 undtager personlige rettigheder af uoverdragelig karakter, og siden 2006 er pensionsrettigheder også undtaget fra lighedelingen, jf. RVL § 16a-h.

Pensionsrettigheder repræsenterer ofte en væsentlig værdi i ægtefællernes formue-sfære – det har blandt andet vist sig, at indbetalinger til pension er stigende⁹⁵. At pensioner som udgangspunkt undtages fra lighedelingen bevirker derfor, i sig selv, en meget væsentlig fravigelse af formuefællesskabets vigtigste retsvirkning – lighedeling, jf. RVL § 16, stk. 2^{96 97}. Disse regler – særligt reglerne om pensionsrettigheder - viser en tendens i en anden retning end den rene lighedeling, som også en generel skævdelings-

⁹³ Se ovenfor pkt. 3.2.1

⁹⁴ Mere herom nedenfor i pkt. 3.2.3.3

⁹⁵ Se f.eks. tabel på: http://www.skm.dk/tal_statistik/skatter_og Afgifter/668.html

⁹⁶ Dog er der i visse tilfælde mulighed for ægtefællekompensation i RVL §§ 16 d og e

⁹⁷ Pensionsreglerne behandles ikke udførligt i denne afhandling, men bruges alene som eksempel på en fravigelse af lighedelingsreglen i RVL § 16, stk. 2. For en udførlig gennemgang af de nye regler om pensionsrettigheder henvises i det hele til Irene Nørgaard ”Pensionsrettigheders behandling ved separation, skilsmisse og død”, Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 1. udgave 2007

ordning er udtryk for. Skævdeling er altså på den måde blot et skridt videre i den retning der allerede er fulgt inden for ægteskabsretten.

Omvendt kan de allerede gældende undtagelser til lighedelingen også bruges som argument imod at indføre skævdeling som hovedregel. Spørgsmålet er, om vi reelt har behov for flere undtagelsesbestemmelser i ægteskabslovgivningen? Lighedelingsreglen er allerede i væsentlig grad fraveget, og at indføre en yderligere fravigelse virker til dels overflødig.

Når det skal diskuteres om formuefællesskabet skal indskrænkes endnu mere end allerede, må det nødvendigvis være med en ordning der kan give et bedre og mere nuanceret resultat på et skifte end formuefællesskabet kan. Det komplicerede og skønsmæssige element samt problemerne omkring samlivsforhold forud bevirker dog, at det ikke umiddelbart ser ud til, at den generelle skævdelingsregel kan leve op til dette. Ægtefællernes retsstilling på skifte er med en sådan regel for uforudsigelige. Desuden kan det ikke afvises, at en generel skævdelingsregel vil kunne give anledning til spekulation i placering af forbrug, som påpeget af 1969-udvalget⁹⁸. Det må derfor ligge fast, at det ikke er en tro kopi af Norges skævdelingsregel vi søger som alternativ til formuefællesskabet i Danmark. En mindre generel skævdelingsregel, der alene undtager gave og arv erhvervet såvel før som efter ægteskabet, giver umiddelbart en bedre og mindre skønspregt deling på skifte, og skal skævdeling have en fremtrædende rolle på danske skilsmissekifter vil en sådan skævdelingsregel være et foretrække. Bedst må det derfor være at lade Norge have gjort de bitre erfaringer for os, hvad angår den fuldt ud generelle skævdelingsregel.

I dansk ægteskabsret findes som nævnt allerede en mulighed for at skævdele ægtefællernes fællesbo på skifte, jf. FSKL § 69a. Reglen vil i det følgende blive gennemgået og vurderet, med henblik på at fastslå dens anvendelighed og muligheden for at foretage ændringer i reglens anvendelsesområde.

3.2.3.3 FSKL § 69a

Af bestemmelsen fremgår:

”Har en ægtefælle indbragt den væsentligste del af fællesboet på den i § 69 angivne måde⁹⁹, og vil en lighedeling være åbenbart urimelig, navnlig fordi ægteskabet har været kortvarigt og uden økonomisk fællesskab af betydning, kan det ved skifte i anledning af separation, skilsmisse eller bosondring efter begæring bestemmes, at boets deling skal finde sted således, at bestemmelserne i § 69 bringes til anvendelse i det omfang, dette findes begrundet.”

Der er i princippet tale om enhver kvantitativ fravigelse af lighedelingsnormen, hvad enten den tilgodeser ejerægtefællen eller ikke ejerægtefællen. Hvis den ene ægtefælle har indbragt den væsentligste del af aktiverne i fællesboet, enten straks ved ægteskabets indgåelse, gennem senere erhvervelse ved arv eller gave eller ved overførelse af midler fra sit særeje til fælleseje, kan det efter begæring bestemmes, at boet ikke skal deles lige, forudsat de øvrige dele af bestemmelsen er opfyldt. Der opereres med en 5 års grænse, hvorefter skævdeling må være udelukket ved ægteskaber der har varet

⁹⁸ Se ovenfor pkt. 2.2.1

⁹⁹ FSKL § 69 er reglen om skifte ved omstødelse af ægteskab. På et sådant skifte udtager hver ægtefælle forlods så meget af boet der svarer til hvad vedkommende har indbragt ved ægteskabets indgåelse eller erhvervet ved senere erhvervelser ved arv eller gave. Tillige udtages hvad der er overført fra særeje til fælleseje. Forholdsmæssig afkortning sker hvis fællesformuen ikke er tilstrækkelig. Reglen minder på sin vis om den norske ekteskabslov § 59, dog således, at beviskravene og anvendelsesområdet er forskelligt.

længere end 5 år. I retspraksis korrigeres dog for førægteskabeligt samliv. Der tages hensyn til værdiforskellen mellem hvad ægtefællerne har indbragt og om der har bestået et væsentligt økonomisk fællesskab. Afgørelserne træffes ud fra et samlet skøn¹⁰⁰. For at fastslå anvendeligheden af FSKL § 69a, må nogle eksempler fra retspraksis nævnes:

I TFA 2004.407/2 skiltes ægtefællerne efter at have været gift i 3 år og 8 måneder med et førægteskabeligt samliv på ca. ½ år, hvor de boede i en fællesindkøbt lejlighed. Lejligheden var det væsentligste aktiv i fællesboet. Ægtefællerne ejede, ifølge skødet, lejligheden i lige sameje. M havde erlagt udbetalingen og afholdt omkostninger i forbindelse med købet, og senere betalte han også alle faste udgifter, samt istandsættelse, hvilket væsentligt havde nedbragt hans formue. Da de indgik ægteskab i 1998 var M's formue nedbragt fra 540.000 kr. til 151.000 kr. Der var endvidere forskelle i deres faste månedlige indtjening. H stod for betaling til husholdning mm. De talte sjældent om økonomi og M vidste ikke hvor meget H ejede. Byretten lagde til grund, at M havde indbragt hovedparten af midlerne i ægteskabet, og at han havde forbrugt størstedelen af sin formue til køb af lejligheden og faste udgifter, mens H havde stået for betaling til husholdning. Byretten fandt ikke grundlag for at tilsidesætte den mellem parterne indgåede aftale, om at eje lejligheden i sameje. Endvidere lagdes det til grund, at der havde været en fælles økonomi, trods et kortvarigt ægteskab. Dette særligt fordi H havde påtaget sig betaling for familiens daglige fornødenheder, mens M (med den største indtjening) havde påtaget sig at betale faste udgifter mv. Byretten fandt, på denne baggrund, ikke at det ville være "åbenbart urimeligt" at ligestille fællesboet eller, at M skulle have lov at udtage et forlodsbeløb forinden ligestillingen. M ankede dommen til Østre Landsret. Han ville, at H skulle anerkende, at han forlods måtte udtage et beløb svarende til hele provenuet ved salg af ejerlejligheden. Lejligheden var solgt for 1.510.000 kr. med et provenu på 890.000 kr. Landsretten stadfæstede Byrettens dom, med den bemærkning, at en stor del af fællesboets formue stammede fra en konjunkturbestemt værdistigning af den faste ejendom.

Det kan udledes af dommen, at selv et mindre økonomisk fællesskab er af betydning for om ligestilling vil være et urimeligt resultat. Dommen viser på den måde, at der, udover et ægteskab af kortvarig karakter, skal en del til for at tillade skævdeling efter FSKL § 69a. Dog er der også i dommen det særlige, at det kunne lægges til grund, at værdistigningen i ejendommen ikke var en følge af M's egen indsats.

I U 2000.1867 V havde M og H været gift i kun 11 måneder med et samliv på 4 ½ år forud. H havde indbragt den største del af fællesboets aktiver – herunder en fast ejendom. I 1993 flyttede parret sammen i H's ejerlejlighed, men deres økonomi var stor set adskilt. Efter et år, hvor M havde været forfulgt af kreditorer, overtog H M's hævekort og indgik afdragsordninger med kreditorerne. H sørgede for, at aftalerne blev overholdt. H sørgede endvidere for, at M fik en akkord i stand med sin største kreditor. Det var herefter M's forældre der betalte den akkorderede fordring. Da parret indgik i ægteskab i 1997 var M gældfri. M indbragte kun få indbøgenstande. H havde forøget sine aktiver gennem en værdistigning i ejerlejligheden. Skifteretten lagde til grund, at H havde indbragt den altovervejende del af fællesboet på den i FSKL § 69 angivne måde. Samlivet havde været kortvarigt og samlivet forud for ægteskabet talte ikke fuldt ud med. Skifteretten fandt, at en ligestilling ville være åbenbart urimelig. Der blev lagt vægt på samlivets korte varighed, og at M havde anvendt en betydelig del af

¹⁰⁰ "Skilsmisseret" s. 136-137

sine aktiver på at afvikle gæld. Men da økonomien ikke havde været fuldstændigt adskilt under ægteskabet, fik H alene ret til et beløb forlods der svarede til friværdien i ejendommen. Landsretten lagde til grund, at H havde administreret M's økonomi og at der derfor ved ægteskabets indgåelse var etableret et økonomisk fællesskab. Uanset at der forud for ægteskabet var anvendt midler til afvikling af M's gæld og uanset, at H havde indbragt den faste ejendom, fandt Landsretten ikke, at lighedeling ville være åbenbart urimelig – skævdeling afvistes. Landsretten afviste altså Byrettens afgørelse fordi det fandtes godtgjort, at selvom H havde styret økonomien, var det med fællesskabet i tanke. Denne dom viser tillige betydningen af selv meget beskedne økonomiske fællesskaber.

Ud fra disse domme kan det være svært at se hvornår skævdeling egentligt kan forekomme. Der har i begge domme været elementer der kunne føre til skævdeling, men i begge tilfælde afvist. Det lader til, at forholdene skal være meget klare før skævdeling tillades.

I U 1975.318 Ø havde M og H ca. været gift i 2 år. Skifteretten tillod skævdeling således, at M udtog 25.000 kr. forlods under hensyn til manglende kontinuitet i samlivet inden ægteskabet samt til, at M havde indbragt den største del af fællesboet. H ankede dommen, men mødte ikke op i Landsretten. M forklarede hvordan deres samliv havde hængt sammen. H havde ingen midler og var ofte beruset samt fraværende fra hjemmet i længere perioder. Landsretten lagde til grund, at H ikke havde indbragt værdier, og at hun ofte var fraværende samt alene havde bidraget til fællesskabet i beskedent omfang. Landsretten stadfæstede dommen.

Selvom mange elementer talte for fuld skævdeling, blev det altså heller ikke resultatet i denne dom. En dommer mente endda, at der skulle ske fuld lighedeling.

Fuld skævdeling blev fastslået i U 1992.311 Ø hvor et indisk ægtepar med dansk formueordning ophævede deres samliv efter kun 6 ugers ægteskab, uden førægteskabeligt samliv. H rejste tilbage til Indien hvor hun havde et job som tandlæge. M ejede aktiver for ca. 1,2 mio. kr. Byretten lagde til grund, at M havde indbragt den største del af fællesboet, og at der ikke var oplysninger om noget økonomisk fællesskab. FSKL § 69a fandt anvendelse i fuldt omfang. Landsretten stadfæstede.

Dommen antyder, at vi skal ud i ret markante forhold før fuld skævdeling statueres og det må antages, at et lignende eksempel som M og H i denne dom er meget sjældent forekommende.

Domsgennemgangen er ikke fyldestgørende, men viser alligevel hvor begrænset et anvendelsesområde FSKL § 69a har. Det må dog erindres, at bestemmelsen alene er en undtagelsesbestemmelse – indholdet af den kan derfor naturligt ikke overstige hvad der normalt forstås ved en undtagelse.

I 1992 blev Danmark, ved det 8. Nordiske Familieretsseminar, kritiseret for alene at have en så snæver skønsmæssig regel om skævdeling i forhold til de andre nordiske lande¹⁰¹. Hertil må dog bemærkes, at der på det tidspunkt ikke var kritik af de norske regler der var indført i 1991¹⁰² – men kritikken fremkom senere i høj grad¹⁰³. Kritikken af den danske regel kan derfor ikke tages som udtryk for, at andre landes ordninger nødvendigvis er bedre.

¹⁰¹ Nordisk hvidbog om ægtefællers formueordning og arveret. Det 8. Nordiske Familieretsseminar 1992, KBH Universitet, s. 159-162 (Herefter "Hvidbog")

¹⁰² "Hvidbog" s. 160 og ovenfor om Norges formueordning pkt. 3.2.3.1

¹⁰³ Se ovenfor pkt. 3.2.3.1

Da RVL-udvalget har mulighed for at foreslå ændringer af de gældende undtagelsesregler, herunder FSKL § 69a¹⁰⁴, kan det foreslås, at der åbnes op for bestemmelsens anvendelsesområde – måske sådan, at ”rimelighedsvurderingen” lægger mere vægt på de aktiver en ægtefælle har indbragt i fællesboet samt erhvervelser i form af gave og arv erhvervet under ægteskabets beståen. Hermed bør fokus tages væk fra det strenge væsentlighedskriterium og betydningen af et økonomisk fællesskab. Dermed ikke sagt, at et økonomisk fællesskab ingen rolle skal spille, men beskedne økonomiske fællesskaber burde nok ikke have en så afgørende betydning, som domsgennemgangen viser er tilfældet. Åbnes der op for anvendelsesområdet i FSKL § 69a vil en del urimelige elementer ved formuefællesskabet elimineres. Der bør ikke røres ved 5 års grænsen – det er alt andet lige ved de kortvarige ægteskaber, at det rimelige ved formuefællesskabets lighedsnorm i nogle tilfælde svigter. Hermed undgås også de bevisproblemer og skønsprægede afgørelser der opstår ved at skulle lang tid tilbage for at spore de aktiver der kan give anledning til skævdeling. Desuden viser statistikken, at de fleste skilsmisser findes i kortvarige ægteskaber¹⁰⁵ - reglen vil derfor kunne søges anvendt i de skilsmissekifter hvor behovet for skævdeling er størst. En justering i reglens anvendelsesområde kan være medvirkende til, at formuefællesskabet fortsat kan anses for tidssvarende. Uanset om FSKL § 69a udvides for dermed at omfatte et større antal skilsmissekifter, bør reglen dog aldrig blive mere end en undtagelsesbestemmelse med de naturlige grænser der følger heraf.

3.2.4 Alternative løsninger

Ovenfor i pkt. 3.2.3 er den generelle skævdelingsregel som alternativ til det rene formuefællesskab blevet redegjort for. Når reglen om skævdeling ikke har fået den store succes i Norge er det sandsynligt, at en dansk skiftesituation vil stå overfor samme problemer med en tilsvarende regel. Endvidere er bestemmelsen i FSKL § 69a blevet beskrevet, men reglen er, uanset en udvidelse i anvendelsesområdet, en undtagelse til formuefællesskabet og ikke et alternativ hertil. Andre alternativer må derfor overvejes til erstatning af formuefællesskabet som legal formueordning.

3.2.4.1 Særejeordning

Først og fremmest må en fuldstændig særejeordning – formuefællesskabets modsætning – overvejes som alternativ løsning. En sådan ordning hylder *individualprincippet* der gælder på det familierettens område¹⁰⁶. En fuldstændig særejeløsning indebærer, at alt hvad ægtefællerne har bragt ind i ægteskabet og alt der erhverves under ægteskabet såvel ved selverhverv, gave og arv, tilhører hver af ægtefællerne som fuldstændigt særeje uanset om skifte sker ved separation/skilsmisse eller ved død – en løsning der i dag kræver oprettelse af særejeægtepagt efter RVL § 28, stk. 1, nr. 2.

At gå fra formuefællesskab til fuldstændigt særeje er et stort skridt og spørgsmålet er om det reelt er det nutidens familiemønstre peger i retning af. Ordningen blev overvejet i 1967-udvalget som henviste til 1918-udkastet¹⁰⁷. Ordningen blev dog dengang tilsidesat. Som legal ordning er denne løsning næppe heller holdbar i dag. Den legale formueordning kan ikke være en ordning der fuldstændigt eliminerer det fællesskab et ægteskab stadig er udtryk for. Herefter kan skilsmisssæreje i stedet overvejes – sær-

¹⁰⁴ Se ovenfor pkt. 2.5

¹⁰⁵ Se ovenfor pkt. 3.2.2

¹⁰⁶ Se ovenfor pkt. 3.2

¹⁰⁷ Se ovenfor pkt. 2.2.1

eje alene ved skilsmisse, jf. RVL § 28, stk. 1. Denne særejekonstruktion tilgodeser, om ikke andet, konsekvensen af stigende skilsmissehyppighed¹⁰⁸. Det må dog i det hele antages, at en legal ordning med særeje ikke er holdbar. Særeje bør forblive et valg – et valg om at fravige den legale formueordning. En legal ordning med skilsmissesæreje må derfor også antages at være et for stort skridt at tage ved den forestående revision.

Når de rene særejeordninger må afvises, og når formuefællesskabet på mange områder forekommer forældet, er den rigtige løsning måske at mødes et sted på halvvejen?

3.2.4.2 Aftrapning

Da en generel skævdelingsregel ikke synes at være den rigtige løsning som en legal formueordning¹⁰⁹, kunne man, som ved FSKL § 69a, nøjes med at se på ægteskabets varighed som faktor for hvordan der bør ske deling på skifte. Når man indgår i ægteskab kunne man forestille sig, at der automatisk eksisterer særeje som formueordning mellem ægtefællerne. Over tid bliver særejet mindre og efter x antal år helt elimineret. Da det må erindres, at den legale formueordning skal tilgodese både skilsmissesituationen og dødsfaldssituationen, må det være bedst, at dette aftrapningssæreje fremkommer som et skilsmissesæreje (måske i kombination med fuldstændigt særeje for længstlevende, jf. RVL § 28, stk. 2), for ikke at eliminere muligheden for boslodskrav ved død i kortvarige ægteskaber.

Aftrapningssæreje betyder, at man begrænser særeje til brøkdele og samtidigt tidsbegrænser brøkdelen med forskellige tidsrum – f.eks. opdeles formuen i tre dele, hvorved den første 1/3 af formuen bliver fælleseje efter 5 år, den næste del efter 10 år og den sidste del efter 15 år. En anden mulighed er også at bestemme en mere smidig forholdsmæssig afvikling hvert år f.eks. i 15 år således, at 14/15 er særeje og 1/15 er fælleseje efter 1 års ægteskab osv.

En aftale om aftrapningssæreje antages at have hjemmel i RVL § 28, stk. 2 som en kombination af to hver for sig gyldige måder at foretage begrænsning af særeje på – brøkdelsæreje og tidsbegrænsning af særeje¹¹⁰.

Helt overordnet fremstår aftrapningssærejet som en retfærdig løsning på spørgsmålet om den legale formueordning mellem ægtefæller. Aftrapning får særeje og formuefællesskab til at mødes på halvvejen. Problematikken omkring særeje ved død og ved længerevarende ægteskaber samt problematikken med lighedeling ved kortvarige ægteskaber, er på en gang afværget ved en aftrapningsløsning med skilsmissesæreje. Efter eksempelvis 15-20 års ægteskab er særejebrøken elimineret, medmindre ægtefællerne ved ægtepagt efter RVL § 28 har bestemt andet.

Efter et langvarigt ægteskab vil midlerne ofte være sammenblandet og svære at skille ad, hvorfor aftrapningssæreje virker mere overskuelig end den generelle skævdelingsregel¹¹¹. I forhold til en generel skævdelingsregel fremstår aftrapningssærejeløsningen som mere smidig og mindre statisk – mens aftrapningssæreje honorerer det fællesskab der er mellem ægtefællerne, forbliver skævdelingsaktiver ”særeje” for ejerægtefællen uanset om ægteskabet har varet 15-20 år – ejerskab skal dog dokumenteres. Et skifte efter 15-20 års ægteskab bliver derfor mindre kompliceret og skønspræget med aftrapningssærejet fordi aktiverne (eller en del heraf afhængigt af aftrapningens tidsmæssige

¹⁰⁸ Se ovenfor pkt. 3.2.2

¹⁰⁹ Se ovenfor pkt. 3.2.3.2

¹¹⁰ ”Familiere 2009” s. 143

¹¹¹ Se ovenfor pkt. 3.2.3.

længde) på dette tidspunkt er fælleseje. Med skævdeling som legal formueordning skal aktiverne findes frem, dokumenteres og skævdeles – en langt mere kompliceret, tidskrævende (dermed omkostningsfuld), og skønsmæssig proces ved skiftet.

En fordel ved aftrapning er tillige, at konstruktionen er kendt og benyttet siden reformen i 1990 med ordlyden af RVL § 28, stk. 2. Vi har altså erfaring med aftrapning i praksis, hvilket vi ikke har med en generel skævdelingsregel. Sammenholdt med de problemer der har vist sig i Norge med skævdelingsreglen¹¹², fremstår aftrapningssæreje i det hele som et bedre alternativ til formuefællesskabet end den generelle skævdelingsregel gør.

3.2.5 Argumenter for bevarelse af formuefællesskabet

Det er ikke givet, at udvalget skal komme frem til en anden løsning på den legale formueordning end den løsning der allerede foreligger i form af formuefællesskabet. Det skal derfor også overvejes om formuefællesskabet skal forblive det legale udgangspunkt i RVL § 15, stk. 1.

Formuefællesskabet er først og fremmest historisk begrundet. De udvalg der hidtil har arbejdet med revision af RVL, har ikke kunnet bortse fra formuefællesskabet som den legale formueordning¹¹³. Derfor skal stærke grunde tale derfor, såfremt formuefællesskabet nu skal ”tabe kampen”.

Formuefællesskabet er en del af det fællesskab ægtefæller vælger at leve i – et fællesskab der mindskes ved at indføre en anden legal ordning såsom skævdeling, aftrapning eller rent skilsmisssærejesæreje (eller fuldstændigt særeje). I dansk ægteskabsret er der tillige allerede, som nævnt, indført mange undtagelser til ligedelingen¹¹⁴ – mest indgribende er reglerne om pensionsrettigheder i RVL § 16a-h. Med disse lovfæstede undtagelser er spørgsmålet, om formuefællesskabet overhovedet har en så stor rolle på skiftet, at ligedeling, udover hvad der fanges af undtagelsesbestemmelserne, ikke fremstår som det retfærdige udgangspunkt. Desuden vælger mange ægtepar, trods RVL § 16b om udtagelse af egne rimelige pensionsordninger, at deres pensioner skal ligedeles i tilfælde af separation, skilsmisse og bosondring, jf. RVL § 16h, stk. 2¹¹⁵. Mange ægtepar vælger altså at bevare formuefællesskabets ligedelingsnorm på aktiver der ellers var undtaget herfra. Det forhold siger meget om ægtefællers egen vurdering af formuefællesskabet og deres behov for dets bevarelse.

Spørgsmålet er, om argumenterne imod formuefællesskabet – ændrede familiemønstre og skilsmisshyppigheden – og anvendeligheden af alternative ordninger, er nok til at foretage endnu flere indskrænkninger i det fællesskab et ægteskab trods alt stadig er udtryk for.

3.3 Konklusion vedrørende den legale formueordning

Såfremt den legale formueordning ikke længere skal være formuefællesskab må der, som anført¹¹⁶, opstilles klare og stærke grunde herfor. Udvalget skal overveje om for-

¹¹² Se ovenfor pkt. 3.2.3.1

¹¹³ Formuefællesskabet har været diskuteret i udvalgsarbejderne, men har ”overlevet” hver gang grundet belæg for, at det trods modernisering på det ægteskabelige område, var udtryk for det retfærdige udgangspunkt når ægtefællerne ikke havde aftalt andet. Se ovenfor pkt. 2

¹¹⁴ Se ovenfor pkt. 3.2.3.2

¹¹⁵ I forbindelse med udfærdigelsen af afhandlingen var jeg i Hobro ved Tinglysningssretten for at lave en ægtepagtsundersøgelse for RVL-udvalget og ca. 1/5 af alle tinglyste ægtepagter i marts måned 2010 indeholdt bestemmelse om ligedeling af kapital- og ratepensioner efter RVL § 16h, stk. 2

¹¹⁶ Se ovenfor pkt. 3.2.5

muefællesskabet er tidssvarende¹¹⁷. Heri skal indgå om ændrede familiemønstre, skilsmissehyppighed, komparativ ret – særligt Norges ordning om skævdeling – og anvendeligheden af alternative formueordninger medfører, at det danske udgangspunkt i RVL § 15, stk. 1 skal ændres.

Der er ikke tvivl om, at familiemønstrene i dag ser anderledes ud end ved RVL's ikrafttræden i 1925 – det er også set udtrykt i ændringerne i 2006 vedrørende pensionsrettigheders behandling på skifte, jf. RVL § 16a-h. Kvinder er på arbejdsmarkedet og tjener selv penge – dog gennemsnitligt mindre end mænd¹¹⁸. Skal formuefællesskabet bevares, kan det dog ikke begrundes med et ønske om at sikre den svagest stillede ægtefælle på et skifte – gennemsnitligt findes der nemlig ingen ”svag” ægtefælle længere.

Flere bliver skilt¹¹⁹ og det er en stor faktor i bedømmelsen, men den legale formueordning skal også tilgodeses dødsfaldssituationen og forholdet under ægteskabets beståen. Bedømmelsen af den legale formueordning vanskeliggøres af det faktum, at den skal dække så vidt forskellige livssituationer.

Norge har fraveget det rene formuefællesskab siden 1991, men succesen med skævdelingsreglen har ikke været prangende¹²⁰. Løsningen vil ikke være at drage den fulde konsekvens af skævdeling og dermed følge Norges udgangspunkt. Skal formuefællesskabet erstattes af en anden formueordning må det ikke være med en ordning der har været problematisk i et land vi ellers sammenligner os med. Skal der indføres en hovedregel om skævdeling i Danmark bør det derfor være med en mindre generel en af slagsen, f.eks. en regel der alene undtager arv og gave erhvervet før og efter ægteskabets indgåelse – en sådan regel vil dog stadig give bevismæssige problemer, hvorved skønsmæssige afgørelser vil præge skiftet. Bedre må det derfor være at overveje om anvendelsesområdet i FSKL § 69a skal udvides, så reglen bliver en mere tilgængelig undtagelsesbestemmelse, i stedet for at indføre en generel skævdelingsregel.

Den fuldstændige særejeløsning og skilsmissesærejeløsningen må afvises som værende en for vidtgående konsekvens af ændrede familiemønstre og individualitet frem for fællesskab – ligestillingen i Danmark kan ikke begrunde en så vidtgående ændring.

Aftrapningssærejeløsningen fremstår derfor umiddelbart som det mest holdbare alternativ til formuefællesskabet. Aftrapningssæreje bevarer fællesskabet, men står samtidig mål med den stigende skilsmissehyppighed. Desuden vil skønsmæssige afgørelser på skifte ikke forekomme i samme grad som ved skævdeling – den tidsmæssige grænse ved aftrapning afværger netop dette problem.

Meget taler for, at det er på tide der skal ske noget på området for ægtefællernes legale formueordning. Det virker fristende at drage den fulde konsekvens af ændrede familiemønstre og skilsmissehyppighed – en konsekvens der har været delvist draget, især med reglerne i RVL § 16a-h om pensionsrettigheders behandling på skifte. Jeg mener dog, at reglerne om pensionsrettigheder sammenholdt med de skifteregler der gælder vedrørende genstande til personligt brug i FSKL § 68a og reglen om skævdeling i FSKL § 69a, jf. § 69 allerede udgør vidtgående undtagelser til formuefællesskabets vigtigste retsvirkning om lighedeling – undtagelser der hylder det individualitetsprincip der gælder på familierettens område¹²¹. En legal ordning om aftrapningssæreje

¹¹⁷ Se ovenfor pkt. 2.5

¹¹⁸ Se ovenfor pkt. 3.2.1

¹¹⁹ Se ovenfor pkt. 3.2.2

¹²⁰ Se om Norges formueordning og kritikken heraf ovenfor pkt. 3.2.3.1

¹²¹ Se ovenfor pkt. 3.2

vil udgøre endnu en vidtgående undtagelse til formuefællesskabet – en undtagelse der bevirker, at fællesskabet udskydes til et tidspunkt hvor ægtefællerne har gjort sig ”fortjent” til at tage del i det fællesskab deres ægteskab er udtryk for.

Aftrapningsløsningen vil desuden (naturligt nok) komme til at få størst betydning ved kortvarige ægteskaber, og her findes allerede reglen i FSKL § 69a. FSKL § 69a stiller, udover et ægteskab af kortvarig karakter, betingelse om, at det økonomiske fællesskab ikke har været af betydning og en af ægtefællerne skal have indbragt de væsentligste aktiver i fællesboet. Reglen har derfor et begrænset anvendelsesområde, men har der reelt været et økonomisk fællesskab bør det også honoreres på et skifte, hvilket aftrapningsløsningen ikke gør hvis ægteskabet har været kortvarigt – alt afhængig af aftrapningsperiodens længde naturligvis. Grundet disse forhold fremstår aftrapningsløsningen ej heller som det oplagte valg.

Spørgsmålet er herefter, om formuefællesskabet overhovedet skaber problemer på skifte i dag. Man må ikke overse, at en stor del af ægtefællernes aktiver allerede er undtaget fra lighedelingen¹²². Mange af argumenterne imod formuefællesskabet, er derfor allerede afværget – særligt ved reglerne om pensionsrettigheders behandling på skifte, jf. RVL § 16a-h. Selvom formuefællesskabet i mange henseender ikke fremstår som tidssvarende – også henset til lovgivningsmæssige tiltag i en anden retning – er det dog svært at afskrive formuefællesskabet som legal ordning når dette – også særligt grundet reglerne om pensionsrettigheder – ikke længere har en så væsentlig rolle på skifte som tidligere. Det er med andre ord svært at finde stærke grunde til, at formuefællesskabet ikke bør bevares. Dog bør der foretages få justeringer, hvilket kan opnås ved at udvide anvendelsesområdet i FSKL § 69a. Uden reglerne om pensionsrettigheder, havde resultatet givetvis været anderledes.

Til trods for, at tiderne som udgangspunkt tilsiger en ændring i ægtefællernes legale formueforhold, mener jeg derfor, på baggrund af ovenstående, at formuefællesskabet bør ”overleve” en revision af RVL endnu en gang.

4 Aftalefrihedens grænser

RVL-udvalget er også nedsat med henblik på at fastslå aftalefrihedens grænser ved oprettelse af særeje som formueordning¹²³. Dette på baggrund af tvivl om aftalefrihedens grænser siden reformen i 1990¹²⁴. For at eliminere al fremtidig tvivl om aftalefrihedens grænser er det vigtigt at fastslå præcist på hvilken måde den legale formueordning kan fraviges. I det følgende vil jeg give mit bud på hvor langt aftalefriheden bør række. Indledningsvist vil formkravene til oprettelse af særeje blive beskrevet, og særejekonstruktioner med direkte hjemmel i RVL § 28 vil kort blive gennemgået og det vil vurderes om disse også bør revideres. Herefter en vurdering af fordele og ulemper ved visse omdiskuterede særejekonstruktioner.

4.1 Fravigelse af den legale formueordning

Efter RVL § 15, stk. 1 indgår ægtefællernes aktiver i formuefællesskabet mellem dem, for så vidt de ikke er gjort til særeje, jf. RVL § 28. Bestemmelsen i RVL § 15, stk. 1 giver altså ret til at fravige det legale udgangspunkt. RVL § 16, stk. 2 fordrer ligede-

¹²² Som anført ovenfor i pkt. 3.2.3.2, udgør pensionsrettigheder meget store værdier på skifte.

¹²³ Se ovenfor pkt. 2.5

¹²⁴ Se ovenfor pkt. 2.4

ling på skifte, medmindre undtagelse har særlig lovhjemmel. Særeje har særlig lovhjemmel i RVL § 28, hvorefter ligestillingsnormen kan fraviges.

4.1.1 Oprettelse af særeje

Der kan ikke uden iagttagelse af lovens formkrav aftales, at der skal være særeje i ægteskabet. Herved sikres, at der er fælles overvejelser bag fravigelsen af den legale formueordning. Særejeoprettelse kan ske via ægtepagt, testamente eller gaveløfte.

4.1.1.1 Ægtepagt

RVL § 28, stk. 1 kræver for det første, at særeje skal oprettes i ægtepagtsform. Der skal altså oprettes et dokument der specificerer særejeform og særejeaktiv/aktiver. En ægtepagt skal være skriftlig og underskrives, jf. RVL § 35, samt tinglyses i personbogen, for at opnå gyldighed, jf. RVL § 37. Tinglysning er også en gyldighedsbetingelse inter partes, hvilket er særegent for området (sådan forholder det sig ikke ved f.eks. køb af fast ejendom). Når ægtepagten er underskrevet har hver ægtefælle ret til at føre den til tinglysning, selv mod den anden ægtefælles protest, jf. RVL § 49.

4.1.1.2 Tredjemandsbestemt

Ved arv eller gave kan tredjemand, på samme måde som efter RVL § 28, bestemme særeje for den til hvem arv eller gave skal tilfalde, jf. RVL § 28a. Ønsker tredjemand, at de aktiver der falder i arv efter denne skal være arvingernes særeje skal det bestemmes i vedkommendes testamente. Ved gave gælder ingen formkrav, men særejebestemmelsen skal være udtrykkelig og definitiv og bør træffes på skriftligt grundlag¹²⁵.

4.2 Særeje med direkte hjemmel i RVL § 28

Med hjemmel direkte i RVL § 28, kan ægtefællerne bestemme, at de ved bodeling efter separation eller skilsmisse beholder hvad de hver især ejer, men at der er formuefællesskab ved død (skilsmissesæreje), jf. RVL § 28, stk. 1, nr. 1. I forbindelse med en aftale om skilsmissesæreje kan ægtefællerne bestemme, at ejendelene skal forbeholdes en ægtefælle og dennes arvinger ved et dødsboskifte (fuldstændigt særeje), jf. RVL § 28, stk. 1, nr. 2. En aftale om skilsmissesæreje eller fuldstændigt særeje efter stk. 1 kan angå en del af ægtefællernes ejendele (brøkdelsæreje og genstandsbestemt særeje), kan tidsbegrænses, og kan træffes alene med henblik på den ene ægtefælles død (kombinationssæreje), jf. RVL § 28, stk. 2.

4.2.1 Bør disse særejeformer gøres til genstand for revision?

Revisionen behøver ikke alene angå omdiskuterede særejekonstruktioner¹²⁶ - de hjemlede særejekonstruktioner bør også vurderes. Den eneste der umiddelbart har givet anledning til problemer er dog skilsmissesærejet. Skilsmissesæreje var en god løsning i forhold til den mere vidtgående særejekonstruktion og eneste særejemulighed før 1990 – det fuldstændige særeje. Man gennemskuede dog ikke, at skilsmissesæreje ikke altid er den rigtige løsning. I det tilfælde hvor ægtefæller har valgt skilsmissesæreje og kun den ene ægtefælle har aktiver, mens den anden har gæld, kan det være problematisk hvis den underbemidlede ægtefælle dør først. Her skal der afleveres boslods krav – midler som førsteafdødes kreditorer får glæde af. Det er selvfølgelig ikke et lovteknisk problem, men snarere et problem i den praktiske anvendelse af reglerne – et problem der kan afværges ved at bestemme ægtefællebegunstigende kombinationssæreje. Det

¹²⁵ Karnov note 66 til RVL § 28a

¹²⁶ Se nedenfor pkt. 4.3

længstlevende herefter ejer er dennes fuldstændige særeje og boslod skal ikke afgives til førsteafdødes dødsbo¹²⁷. Kombinationssæreje ses ofte i praksis¹²⁸. Skilsmisssæreje skal derfor bevares for at kunne oprette kombinationssæreje, og dermed bevare muligheden for at sidde i uskiftet bo og sikre længstlevendes formue¹²⁹. Ydermere har det i forbindelse med skilsmisssæreje været diskuteret om de sociale beskyttelsesregler, f.eks. RVL §§ 18 og 19 (samtykkereglerne), finder anvendelse¹³⁰. De sociale beskyttelsesregler finder ikke anvendelse på særejeaktiver, men man ved jo ikke om skilsmisssæreje ender med at blive fælleseje fordi skifte sker ved død.

Brøkdelsæreje har ikke været meget anvendt i praksis¹³¹, men bør ej heller fjernes – særligt grundet, at brøkdelsæreje hænger sammen med muligheden for aftrappingsæreje¹³². Af samme grund bør det tidsbegrænsede særeje heller ikke fjernes som aftalemulighed – denne form for særeje ses i det hele at være en fornuftig formueordning i de ægteskaber hvor samlivets varighed/holdbarhed er afgørende for valg af formueordning. Tidsbegrænsning sikrer, at særejet elimineres uden ægtefællerne skal i gang med at oprette en ny ægtepagt (en ophævelsesægtepagt, jf. RVL § 28b som kræver iagttagelse af formkrav samt betaling af gebyr) og sammen med brøkdelsærejet kan tidsbegrænsningen tilmed ske i ”rater” - aftrappingsæreje.

Revisionen bør derfor ikke røre ved de særejeformer der allerede gælder (og virker). Dog bør det præciseres om de sociale beskyttelsesregler finder anvendelse under ægteskabets beståen ved skilsmisssæreje¹³³.

4.3 Fordele og ulemper ved omdiskuterede særejekonstruktioner

Når udvalget skal gennemgå reglerne om aftalefrihedens grænser, og overveje om reglerne skal ændres¹³⁴, vil det være nærliggende at gennemgå de særejekonstruktioner, der siden reformen i 1990, har dannet rammen om teoridiskussion. I nærvende afhandling vil fremkomme en diskussion af fordele og ulemper ved udvalgte særejekonstruktioner, som muligvis kan opnå hjemmelsstatus efter den forestående revision af RVL. Der vil på ingen måde blive tale om en fyldestgørende gennemgang af alle mulige særejekonstruktioner, men alene et udsnit af få konstruktioner og deres mest åbenlyse fordele og ulemper. Aftalefrihedens grænser byder på mange og større diskussioner end dem der fremkommer her, men en tilbundsående prøvelse af aftalefrihedens grænser falder desværre udenfor denne afhandlings begrænsede rammer¹³⁵.

Først vil særejekonstruktionen i form af sumsæreje/sumfælleseje blive diskuteret – den formentlig mest aktuelle konstruktion, idet der er tinglyst mange ægtepagter om

¹²⁷ Problematikken har været fremme i retspraksis – særligt U 2000.424 V den såkaldte ”Bodega dom”. Der blev oprettet ægtepagt om skilsmisssæreje i 1991 fordi H ejede væsentlige aktiver i form af en bodega, tre ejendomme og en bil. M ejede intet og havde gæld. M afgik ved døden først, og H skulle aflevere boslod til hans dødsbo – hendes skilsmisssæreje var blevet til fælleseje, da skifte skete ved død. H mistede en del af sine aktiver til M’s kreditorer. I dommen fastsattes et rådgiveransvar. Der burde have været oprettet kombinationssæreje. Bemærkes må dog, at særejet blev oprettet kort tid efter særejereformens ikrafttræden hvor ”fælden” ved skilsmisssæreje ikke var fuldt ud kendt.

¹²⁸ ”Skilsmisseret” s. 229

¹²⁹ Det er alene med fælleseje den længstlevende ægtefælle kan sidde i uskiftet bo, jf. AL § 17.

¹³⁰ For et indblik i denne diskussion se ”Formueordninger” s. 50 ff. og s. 308, Henrik Dam mfl. i U 2002B.426 og ”Særeje” s. 70

¹³¹ ”Skilsmisseret” s. 231

¹³² Se ovenfor pkt. 3.2.4.2

¹³³ Nærværende afhandling diskuterer ikke de sociale beskyttelsesregler, se pkt. 1.2

¹³⁴ Se ovenfor pkt. 2.5

¹³⁵ Se også pkt. 1.2

sumsæreje, og henset til, at Landsretten accepterede begrebet i en dom fra 2007¹³⁶. I forlængelse heraf vil særejekonstruktionen i form af aftaler om gælds formueplacering blive vurderet. Det såkaldte ”dødsfaldssæreje” – særeje alene i tilfælde af død – vil også diskuteres som aftalemulighed, og til sidst vil den meget omdiskuterede særejekonstruktion – anpartssæreje – kort blive vurderet og diskuteret som reguleringsmiddel, særligt som et muligt alternativ til reglerne om vederlagskrav.

4.3.1 Sumsæreje

I nærværende afhandling vil begrebet ”sumsæreje” opdeles i to – det abstrakte (ikke genstandsrelaterede) sumsæreje og det genstandsrelaterede sumsæreje¹³⁷. Det abstrakte sumsæreje betyder f.eks., at 300.000 kr. af en ægtefælles formue er særeje – efter en fortolkning forstået som de første eller bedst prioriterede 300.000 kr. af ægtefællens formue. Det genstandsrelaterede sumsæreje vil f.eks. sige, at de første 300.000 kr. af friværdien i en fast ejendom er særeje¹³⁸.

I praksis oprettes der mange ægtepagter om sumsæreje og også om den omvendte situation – sumfælleseje¹³⁹. Gyldigheden af denne særejekonstruktion har været diskuteret og givet anledning til tvivl¹⁴⁰. Tvivlen er anset for bortvejet af U 2007.2748 Ø¹⁴¹. Derfor er det først interessant at se om praksis reelt har accepteret sumsærejekonstruktionen, eller om der skal skabes hjemmel i RVL for at lovliggøre ægtepagter om sumsæreje. Retspraksis’ anerkendelse af sumsæreje er desuden vigtig for, om konstruktionen hører hjemme i dansk ret eller ej.

4.3.1.1 Har retspraksis accepteret sumsæreje?

Efter en flerårig diskussion om sumsærejets berettigelse, kom dommen U 2007.2748 Ø. Her fastslog Østre Landsret, at en bestemmelse om sumsæreje var gyldig. Af dommen fremgår følgende:

M ejede en ejendom med en friværdi på 500.000 kr. I 1999 oprettede ægtefællerne ægtepagt om sumsæreje, hvorefter 500.000 kr. af friværdien i M’s ejendom skulle være hans skilsmisssæreje. På oprettelsestidspunktet var friværdien på 1 mio. Parterne blev senere separeret og H påstod bestemmelsen om sumsæreje ugyldig. Byretten lagde til grund, at der var stor sandsynlighed for, at M ville have betinget sig særeje over hele ejendommen, hvis sumsærejebestemmelsen ikke kunne opretholdes. Byretten antog herefter, at den valgte konstruktion også var til H’s fordel (det var alt andet lige bedre, at kun 500.000 kr. var særeje frem for hele ejendommen). På den baggrund fandtes ingen betænkelighed ved at anerkende ægtepagtens sumsærejebestemmelse. Desuden bemærkede Byretten, at ægtepagten ikke ansås i strid med ordlyden af RVL §

¹³⁶ U 2007.2748 Ø er refereret i pkt. 4.3.1.1

¹³⁷ I ”Formueordninger” s. 82 ff. nævnes tre varianter; det ikke-genstandsrelaterede sumsæreje, det genstandsrelaterede sumsæreje og det prioritetsbestemte sumsæreje. Det prioritetsbestemte sumsæreje behandles ikke nærmere, men betyder f.eks., at særejet udgør værdien fra 300.000 kr. til 600.000 kr. i et aktiv.

¹³⁸ ”Formueordninger” s. 82

¹³⁹ ”Skilsmisseret” s. 231. Sumfælleseje forekommer hvis formueordningen er særeje, men en sum er bestemt til at være fælleseje. Det er antaget, at sumfælleseje kan bestemmes i samme grad som sumsæreje, jf. ”Skilsmisseret” s. 233, men i ”Formueordninger” s. 87-88 fremsættes særlig betænkelighed ved, at man har en fællesejetype hvor alle fællesejets beskyttelsesregler (f.eks. RVL §§ 18 og 19) er fraveget fordi formueordningen er særeje. Sumfælleseje behandles dog ikke særskilt i nærværende afhandling og der henvises i stedet til ”Formueordninger” s. 82-94 og U 1998.1674 H.

¹⁴⁰ ”Skilsmisseret” s. 231

¹⁴¹ ”Skilsmisseret” s. 231-232

28, stk. 2, hvorefter en ægtepagt kan angå ”en del” af ægtefællernes ejendele. H anke- de dommen til Østre Landsret.

Landsretten fremkom med en lang række begrundelser for sumsærejets berettigelse. Det lagdes bl.a. til grund, at der kan aftales særeje vedrørende bestemte specificerede genstande, og ifølge RVL § 28 stk. 2, kan en aftale om særeje begrænses til ”en del” af en ægtefælles ejendele. Ordlyden af RVL § 28 er ikke hindrende for en aftale af denne art. Ægtepagter om sumsæreje blev godkendt af overøvrigheden forud for særejereformen, hvor kravet om godkendelse af visse ægtepagter blev ophævet¹⁴². Aftaler om sumsæreje har endvidere uanfægtet været lagt til grund i retspraksis både før og efter særejereformen. Der er ikke, i forarbejderne til særejereformen, holdepunkter for at antage, at det med særejereformen, der havde til formål at give ægtefæller større frihed til at træffe aftale om deres formueforhold, var hensigten at begrænse muligheden for sumsæreje. Aftalen indeholder tilstrækkelig specifikation af den del af M’s ejendom der er gjort til særeje. Herefter stadfæstede landsretten denne del af byrettens dom.

Som nævnt er dommen blevet taget til indtægt for, at sumsæreje allerede er en gyldig særejeform – i hvert fald for så vidt angår det genstandsrelaterede sumsæreje¹⁴³. Spørgsmålet er om antagelsen er korrekt?

For det første er det ”alene” en landsretsdom – sagen blev desværre ikke forelagt Højesteret – og præjudikatværdien er allerede af denne grund mindre. Landsretten begrundede sumsærejets gyldighed med, at der er tinglyst aftaler om sumsæreje både før og efter særejereformen i 1990. Det faktum, at der er tinglyst mange ægtepagter om sumsæreje, bør dog ikke begrunde konstruktionens gyldighed indenfor aftalefrihedens grænser i RVL § 28 (stk. 2)¹⁴⁴. At overøvrigheden godkendte sumsæreje før reformen i 1990 er næppe et holdbart argument. Der er alene tale om en ”historisk” begrundelse da godkendelsesinstituttet netop blev afskaffet i 1990¹⁴⁵ - der er ingen klare holdepunkter for, at det fortsat ville være praksis efter særejereformen såfremt godkendelsesinstituttet havde været bevaret. At forarbejderne til særejereformen er tavse om sumsæreje er næppe heller et holdbart argument – forarbejderne er tavse om mange forhold vedrørende aftalefrihedens grænser¹⁴⁶. RVL § 28, stk. 2 angår ”en del af ægtefællernes ejendele” og landsretten mener ikke den sproglige formulering er til hinder for sumsæreje. Den begrundelse forekommer umiddelbart mest holdbar. Ved en sproglig fortolkning er der meget der tyder på, at genstandsrelateret sumsæreje kan rummes i bestemmelsens ordlyd – en ejendom (genstanden) er en ”ejendel”. Fortolkningen går dog meget vidt. Der er enighed om, at særeje efter nugældende retstilstand ikke kan

¹⁴² Før særejereformen i 1990 fandtes et særligt godkendelsesinstitut, hvor materielle mangler (indholdsmangler) i ægtepagter blev eftersat og kunne danne grundlag for afvisning. Instituttet blev afskaffet med reformen og i dag kan der derfor være tinglyst materielt ugyldige ægtepagter – mangler fanges nu alene ved sagsanlæg hos domstolene. De ægtepagter der er tinglyst efter særejereformen om sumsæreje, har derfor ikke undergået en materiel prøvelse inden tinglysning.

¹⁴³ ”Skilsmisseret” s. 231-232

¹⁴⁴ Denne konklusion fremkommer også i ”Familieret 2009” s. 144, hvor Irene Nørgaard udviser betænkelighed ved, at afgørelsen er båret af det praktiske behov - at der er tinglyst mange ægtepagter om sumsæreje - og samtidigt glemmer at forholde sig til Højesterets afgørelse i U 1998.1674 H, hvor kriteriet for en særejebestemmelses gyldighed er, at der er sikker hjemmel.

¹⁴⁵ Se note 142

¹⁴⁶ Se ovenfor pkt. 2.3

angå en abstrakt sum¹⁴⁷ - det er derfor betænkeligt at anse konstruktionen for gyldig blot ved at knytte en gentand til den abstrakte sum. Landsretten gør da heller ikke mere ud af denne del af begrundelsen. Helt problematisk er, at Landsretten til sidst henviser til Byrettens dom og stadfæster denne del. Byrettens dom er båret af ”rimelighedsbetragtninger” – sumsæreje var langt gunstigere for H end særeje over hele ejendommen. Dommen bliver konkret begrundet og dermed ikke en generel anerkendelse af sumsæreje – hvilket meget vel kan have været landsrettens intension for ikke at agere lovgivere på området for aftalefrihedens grænser. Dommen er en ”rimelighedsdom” mere end den er en ”juridisk” dom, og må, på den baggrund, ikke tages til indtægt for, at sumsæreje allerede er en gyldig særejekonstruktion.

Usikkerheden omkring sumsæreje, illustreres også i U 2006.648 V. M og H havde oprettet ægtepagt hvorefter 300.000 kr. af friværdien i en fast ejendom skulle være M’s skilsmissesæreje. I en af bestemmelserne i ægtepagten var bestemt, at såfremt sumsærejebestemmelsen ville blive tilsidesat ved dom, skulle hele ejendommen i stedet tilhøre M som skilsmissesæreje. I en anden bestemmelse var fastslået, at såfremt bestemmelsen om hvad der alternativt skulle gælde ikke kunne tinglyses skulle hele ejendommen tilhøre M som skilsmissesæreje. Begge bestemmelser blev afvist fra tinglysning. Landsretten udtalte, at der havde været fast praksis for tinglysning af aftaler om sumsæreje, men den materielle rækkevidde er uklar. Landsretten tillod derfor tinglysning af de alternative bestemmelser. Dommen viser aftalefrihedens tvivlsomme rækkevidde – endnu et argument for, at sumsæreje ikke er accepteret i retspraksis.

Dommene bør holdes sammen med Højesterets afgørelse i U 1998.1674 H. Baggrunden for dommen var, at M og H havde oprettet en ægtepagt om fuldstændigt særeje, dog således, at 20 mio. kr. af tilbagekøbsværdien på nogle af M tilhørende livsforsikringspolicer skulle være fælleseje – sumfælleseje. Senere oprettede ægtefællerne et tillæg til ægtepagten hvorved H’s andel af fællesejet (tilbagekøbsværdien på livsforsikringspolicerne), i en udbetalingssituation, skulle pristalsreguleres på en i tillægget bestemt angivet måde. Ægtefællerne blev separeret efter godt 3 ½ års ægteskab. Ved bodelingsoverenskomsten fik H 10 mio. kr. i henhold til ægtepagten, eftersom M havde bestridt gyldigheden af tillæggets bestemmelse efter samlivsophævelsen. Landsretten opretholdt dog pristalsreguleringen som værende i overensstemmelse med RVL § 28. Sagen ankedes. Højesteret indledte med at se på *bet. 716/1974*¹⁴⁸. 1969-udvalget havde ikke fundet grundlag for at tillade særlige betingelser i ægtepagter. Højesteret fastslog, at RVL § 28 i al væsentlighed var i overensstemmelse med *bet. 716/1974*, og herefter måtte en individuel ordning have sikker hjemmel i RVL § 28. Hjemlen for tillæggets pristalsreguleringsbestemmelser skulle findes i RVL § 28, stk. 2. Højesteret fandt ikke, at ordlyden af RVL § 28 eller bestemmelsens forarbejder gav et sikkert grundlag for at antage, at tillægget var en gyldig aftale. Til slut bemærkede Højesteret, at gyldigheden af den oprindelige ægtepagt ikke var til pådømmelse. Den sidste bemærkning giver anledning til tvivl, men kan føre til, at såfremt den var til pådømmelse, ville Højesteret have tilsidesat bestemmelsen om sumfælleseje pga. manglende

¹⁴⁷ ”Familieret 2009” s 144, ”Særeje” s. 123 og ”Ægtepagter” s. 244, hvor konstruktionen blandt andet afvises på baggrund af, at det kontante beløb ikke kan identificeres ved ægtepagtens oprettelse. Se endvidere ”Skilsmisseret” s. 233, hvor Linda Nielsen fastslår, at U 2007.2748 Ø ikke giver hjemmel til det abstrakte sumsæreje – f.eks. de rangførste 500.000 kr. af formuen, men kun til det genstandsrelaterede sumsæreje. Hun antager dog, noget forsigtigt, at meget synes at tale for gyldigheden af det abstrakte sumsæreje, hvis beløbet konstant er til stede.

¹⁴⁸ Se ovenfor pkt. 2.2.2

hjemmel. Der er dog ikke sikkerhed herfor, men dommen må alligevel tages som en vis indtægt for, at der er grænser i RVL § 28 og sumsæreje er ikke med sikkerhed en del heraf.

Sammenfaldende må det herefter lægges til grund, at sumsæreje i sin helhed ikke er accepteret i retspraksis og skal sumsæreje være en gyldig konstruktion må der skabes hjemmel i RVL. I det følgende vil det blive vurderet om sumsæreje bør omfattes af aftalefrihedens grænser. Først vil sumsæreje stilles i forhold til allerede gældende særjekomstruktioner – genstandsbestemt særeje og brøkdelsæreje – og derefter vil følge en individuel gennemgang af det genstandsrelaterede sumsæreje og det abstrakte sumsæreje.

4.3.1.2 I forhold til det genstandsbestemte særeje

RVL § 28, stk. 2 hjemler mulighed for at bestemme særeje over ”en del af ægtefællernes ejendele” – en eller flere nærmere specificerede genstande kan herefter gøres til særeje. Spørgsmålet er om der er behov for genstandsrelateret sumsæreje, når det genstandsbestemte særeje allerede findes.

Den klare forskel er, at det genstandsbestemte særeje ikke alene omhandler en sum, f.eks. en friværdi i en fast ejendom, men derimod hele ejendommens værdi. Det er desuden forskellige behov der knytter sig til den valgte særjekomstruktion. Ønsker man ikke, at hele ejendommen skal være særeje, fremtræder sumsæreje som en god løsning – især hvis alternativet er, at man ville bestemme særeje over hele ejendommen, som i U 2007.2748 Ø og U 2006.648 V¹⁴⁹. Bemærkes må dog, at der i dette tilfælde også er mulighed for brøkdelsæreje, jf. nedenfor.

Når der er en så klar og vigtig forskel, og hvis alternativet er, at ikke-ejerægtefællen må affinde sig med en mere byrdefuld særejebestemmelse, kan det ikke antages, at behovet for genstandsrelateret sumsæreje er mindsket hermed. Det genstandsbestemte særeje og det genstandsrelaterede sumsæreje fremstår herved ret forskellige, hvilket i det hele også understreger hvorfor der ikke allerede, i den nugældende RVL § 28, stk. 2, er hjemmel til sumsæreje.

4.3.1.3 I forhold til brøkdelsæreje

Brøkdelsæreje indførtes med særejereformen i 1990¹⁵⁰. Hjemlen er RVL § 28, stk. 2. Brøken skal relatere sig til ægtefællernes egen formue og brøken er bindende. Ejerægtefællen kan ikke spekulere i placering af forbrug, da man ikke vælger enten at forbruge særjedelen eller fællesejeden¹⁵¹. Selvom konstruktionen, i forarbejderne, beskrives som særeje over en del af ægtefællernes nettoformue, antages det, at brøkdelsæreje kan angå enkelte aktiver – dette særligt på baggrund af RVL § 28a, hvor arvelader/gavegiver kan bestemme særeje som efter RVL § 28, stk. 1, og arvelader/gavegiver kan jo kun bestemme særeje over en del af ægtefællernes formue – arven eller gaven¹⁵².

Det genstandsrelaterede sumsæreje minder meget om brøkdelsæreje over enkelte aktiver. Forskellen er alene, at sumsæreje angår en sum af friværdien i et givent aktiv, mens brøkdelsæreje f.eks. bestemmer, at ½ af et aktiv er fælleseje og ½ er særeje. Ved salg bevirker sumsærejet, at ejerægtefællen får tildelt den sum særejet er bestemt

¹⁴⁹ Se ovenfor pkt. 4.3.1.1

¹⁵⁰ I ”FT 1989-90, Tillæg A”, sp. 779 udtrykkes, at der kan aftales ”brøkdelsæreje” således, at en nærmere bestemt brøk af ægtefællernes nettoformue skal være særeje.

¹⁵¹ ”Skilsmisseret” s. 230-231

¹⁵² ”Familiere 2009” s. 143

til – f.eks. 500.000 kr. af friværdien i den faste ejendom. Brøkdelsæreje virker på samme måde – dog således, at størrelsen af særejet først kendes når aktivets provenu er fastlagt og brøkdelen udtaget.

Brøkdelsæreje har den store fordel, i forhold til sumsæreje (både det abstrakte og det genstandsrelaterede), at værdinedgang og belåning ikke har ulige konsekvenser for formueforholdet – både særejedel og fællesejedel påvirkes af forholdene. Ved sumsæreje rejser en værdinedgang eller belåning mange tvivlsspørgsmål. Problemet er, at det alene er fællesejedelen der påvirkes af disse forhold – særejesummen ligger jo fast¹⁵³.

Brøkdelsæreje kan også sammenlignes med det abstrakte sumsæreje – f.eks. hvor de rangførste 500.000 kr. af hustruens bodel er hendes særeje. På samme måde kan det være bestemt, at en brøk af ægtefællernes nettoformue er særeje. Igen er forskellen alene, at særejet størrelse ved brøkdelsæreje ikke er bestemt på forhånd, som den abstrakte sum af et sumsæreje.

Det må lægges til grund, at brøkdelsæreje mindsker behovet for at kunne aftale sumsæreje, og man må derfor spørge, hvad det attraktive er ved særeje over en sum frem for en brøkdel? Uanset svaret, må det diskuteres om sumsæreje skal være en del aftalefrihedens grænser. Pga. den åbenlyse forbindelse mellem brøkdelsæreje og begge former for sumsæreje vil brøkdelsærejet også indgå i vurderingen af sumsærejets berettigelse, jf. nedenfor.

4.3.1.4 Vurdering af sumsærejets berettigelse som en del af dansk ret

Skal sumsæreje være en lovlig særejekonstruktion i RVL § 28 er det nødvendigt, at konstruktionen fremtræder som et nuanceret svar på aftalefrihedens grænser og ikke medfører uforudsete retsstillinger på skifte. Det må på denne baggrund vurderes, om det genstandsrelaterede og/eller det abstrakte sumsæreje bør være en del af mulighederne for at fravige den legale formueordning, jf. RVL § 15, stk. 1, jf. § 28.

4.3.1.4.1 Det genstandsrelaterede sumsæreje

Helt konkret er genstandsrelateret sumsæreje accepteret i U 2007.2748 Ø, men dommen er ikke generel nok til at konstatere, at retspraksis har accepteret konstruktionen¹⁵⁴. Spørgsmålet er, om dommen på anden måde kan tages som indtægt for, at genstandsrelateret sumsæreje bør være en mulighed. Dommen viser, om ikke andet, at det genstandsrelaterede sumsæreje, i nogle tilfælde, er en ønskværdig særejekonstruktion. Der tinglyses mange ægtepagter om genstandsrelateret sumsæreje¹⁵⁵. Det er et faktum man ikke bør ignorere – ægtefællernes behov er trods alt vigtig i vurderingen af aftalefrihedens grænser.

Det genstandsrelaterede sumsæreje er håndgribeligt fordi det er en på forhånd bestemt sum af et aktiv (typisk fast ejendom). Det er mere forståeligt i forhold til en ubestemt brøkdel, hvor størrelsen af særejet ikke kendes på forhånd. Genstandsrelateret sumsæreje er derfor, set udefra, mere attraktiv end brøkdelsæreje. Et behov for den ene særejekonstruktion frem for den anden må dog ikke eliminere vigtigheden af, at der ikke bør skabes hjemmel til genstandsrelateret sumsæreje såfremt konsekvenserne er uoverskuelige.

¹⁵³ På lignende måde sammenlignes brøkdelsæreje med sumsæreje i "Formueordninger" s. 84

¹⁵⁴ Se ovenfor pkt. 4.3.1.1

¹⁵⁵ Via mit arbejde med ægtepagtsundersøgelsen ved Tinglysningsretten i Hobro (se note 115) har jeg erfaret, at alene i marts måned 2010 er der tinglyst 52 ægtepagter om genstandsrelateret sumsæreje.

Der er både fordele og ulemper ved det genstandsrelaterede sumsæreje. På skifte kan det vise sig, at friværdien ikke kan dække sumsærejets værdi. Skal ejerægtefællen tildeles et vederlagskrav efter RVL § 23, eller må særejedelen anses for forbrugt for så vidt angår den udækkede del? Et vederlagskrav vil belaste fællesejet, hvilket ikke kunne påregnes af ikke-ejerægtefællen ved ægtepagtens oprettelse. Skal særejedelen anses for forbrugt for den manglende del bevirker det, at ejerægtefællen ikke får det ud af særejeægtepagten som forudsat – en ulempe ukendt for brøkdelsæreje. Konsekvensen af aktivets afhændelse er endvidere uklar – sumsærejet har her mistet genstandstilknytningen og er nu en ”svævende” sum. Skal summen nu leve videre som et abstrakt sumsæreje? Disse tvivlsspørgsmål fordrer præcise retningslinjer i loven og i selve ægtepagterne, såfremt genstandsrelateret sumsæreje skal være en gyldig særejekonstruktion.

En fordel er, at genstandsrelateret sumsæreje (i det tilfælde friværdien kan dække summens værdi) er en mindre byrdefuld konstruktion for ikke-ejerægtefællen frem for særeje over hele aktivet, og samtidig tilgodeses ejerægtefællen.

Jeg mener det genstandsrelaterede sumsæreje virker let, overskuelig og rimelig når ægtefællerne opretter ægtepagt, men herefter ophører meget af overskueligheden, og det er ikke særejekonstruktionens overskuelighed på tidspunktet for ægtepagtens oprettelse der er vigtigst. Der kan ske meget med et aktiv, men en sum er som udgangspunkt statisk¹⁵⁶. Brøkdelsæreje er derfor langt mere hensigtsmæssigt. Der kan aftales brøkdelsæreje over enkelte aktiver – f.eks. ½ af aktivet er særeje og den anden ½ fælleseje – særejets størrelse er ukendt, men der er aldrig helt uvished om et aktivs værdi, hvorfor ”særejesummen” ikke kan overraske trods foranderlighed. Forudsigeligheden ved brøkdelsæreje forbliver den samme og det er en klar fordel frem for det genstandsrelaterede sumsæreje.

Der er tinglyst mange ægtepagter om genstandsrelateret sumsæreje, hvilket klart er et problem hvis særejekonstruktionen ikke tillades. Men det kan ikke begrunde konstruktionens berettigelse. Retsvirkningerne af genstandsrelateret sumsæreje er for usikre og kan ikke hævdes at være en god løsning for alle ægtepar der ønsker særeje over en del af deres ejendele – brøkdelsærejekonstruktionen løser forholdene bedre. Virkningerne af et genstandsrelateret sumsæreje er for uforudsigelige når de er afhængige af et aktiv der kan undergå megen forandring. Det er en klar svaghed, som RVL § 28, efter min mening, ikke bør rumme hjemmel til.

4.3.1.4.2 Det abstrakte sumsæreje

Denne særejekonstruktion, hvor f.eks. er bestemt, at 500.000 kr. af mandens formue er særeje, giver de færreste problemer. Aftalen er klar og retsvirkninger kan forudses – retsvirkningen er alene en fravigelse af formuefællesskabets lighedingsnorm^{157 158}.

Der er både fordele og ulemper ved det abstrakte sumsæreje. Det må, som ved det genstandsrelaterede sumsæreje antages, at det statiske element skaber et problem – summen er uforanderlig, og forbrug belaster alene fællesejet – en svaghed ukendt for brøkdelsæreje¹⁵⁹. Det abstrakte sumsæreje er dog mere overskuelig end det gen-

¹⁵⁶ Det bemærkes, at afhandlingen ikke fører en tilbundsående diskussion af pristalsregulering og forrentning af sumsæreje – se nærmere i pkt. 4.3.1.4.2

¹⁵⁷ Denne retsvirkning har det genstandsrelaterede sumsæreje også, men genstandstilknytningen fører yderligere usikre retsvirkninger med sig – f.eks. retsvirkninger af belåning i aktivet eller afhændelse.

¹⁵⁸ ”Formueordninger” s. 83

¹⁵⁹ Problemet påpeges også i ”Formueordninger” s. 86

standsrelaterede sumsæreje – mest af alt fordi konstruktionen ikke har den svaghed at være afhængig et aktiv – her tales om den rene nettoformue hvor en sum er gjort til særeje. Et problem er dog, at summen er uidentificerbar og derved fraviges en af betingelserne for oprettelse af særeje. En af grundene til, at særeje skal identificeres er, at man ikke vilkårligt skal kunne forøge sit særeje på bekostning af fællesejet og dermed forrykke formueforholdet, men når summen til stadighed er fastlagt er det alligevel ikke muligt. Det uidentificerbare element bør derfor ikke være hindrende for, at det abstrakte sumsæreje skal blive en aftalemulighed.

PØ finder ingen hindring for, at give hjemmel til det abstrakte sumsæreje – han mener det er enkelt og til at forstå for menigmand. Det abstrakte sumsæreje er en let tilgængelig særejekonstruktion, hvilket klart er en fordel i forhold til brøkdelsæreje over nettoformue, hvor formueforholdene er mere ukendte. Det må antages, at ægtefæller ofte vil foretrække at være bekendte med særejedelens eksakte størrelse altid – hvorfor sumsæreje også er så udbredt som det er¹⁶⁰. Det er imidlertid det genstandsrelaterede sumsæreje man ser i praksis, men det må antages at være grundet i hjemmelproblematikken. Genstandsrelateret sumsæreje har af flere været opfattet som hjemlet, mens det omvendte har gjort sig gældende for det abstrakte sumsæreje¹⁶¹. Jeg vil derfor mene det abstrakte sumsæreje kunne blive mindst ligeså attraktiv som det genstandsrelaterede sumsæreje, såfremt hjemmel skabtes. Ideen med sumsæreje må alt andet lige være et ønske om at udtage en given sum, mere end ønsket om, at summen præcist skal stamme fra et bestemt aktivs friværdi. At det er det genstandsrelaterede sumsæreje der oprettes mange ægtepagter om, er derfor på ingen måde en hindring for det abstrakte sumsæreje.

Den eneste mærkbare svaghed ved det abstrakte sumsæreje er, at summen er statisk. En sum af en ægtefælles nettoformue gøres til særeje på et tidspunkt hvor særejesummen findes rimelig i forhold til fællesejet, men summen ændres ikke i takt med økonomisk nedgang eller opgang. Det er dog en svaghed der til en vis grad kan afværges ved at tillade pristalsregulering¹⁶². En sådan pristalsregulering kræver hjemmel, jf. U 1998.1674 H¹⁶³.

Ved brøkdelsæreje har økonomisk ændring betydning for både fælleseje og særeje, hvilket efter min mening er det attraktive ved brøkdelsæreje. Det kan dog ikke afvises, at det i mange tilfælde blot er ægtefællernes ønske at tilgodese ejerægtefællen med en sum penge f.eks. til at opveje et tredjemandsbestemt særeje hos den anden ægtefælle. I det tilfælde vil brøkdelsæreje ikke give ægtefællerne det tilsigtede resultat. I forhold til det genstandsrelaterede sumsæreje er det derfor, ved det abstrakte sumsæreje, knap så klart, at brøkdelsærejekonstruktionen løser forholdene bedre.

Det abstrakte sumsæreje har ikke samme svaghed som det genstandsrelaterede sumsæreje – forudsælgeligheden er større fordi summen ikke er knyttet til et aktiv der kan belånes og afhændes. Er det ægtefællernes ønske at honorere den ene ægtefælle med en bestemt sum, i tilfælde af skifte, er det abstrakte sumsæreje et godt svar på aftalefrihedens grænser. Dog bør det abstrakte sumsæreje på ingen måde erstatte brøkdelsæreje, men blot supplere hvor brøkdelsæreje ikke virker som det klare valg. Tillige

¹⁶⁰ Se note 155

¹⁶¹ Se ovenfor pkt. 4.3.1.1 og note 147

¹⁶² Forholdene omkring pristalsregulering behandles dog ikke tilbunds gående i nærværende afhandling

¹⁶³ Se ovenfor pkt. 4.3.1.1

bør der åbnes mulighed for en form for pristalsregulering/forrentning for at undgå, at summen forbliver statistisk¹⁶⁴.

Til trods for, at begge sumsærejekonstruktioner vedrører særeje over en bestemt sum og dermed gør en forskelsbehandling svær at begrunde¹⁶⁵, mener jeg dog stadig, at den forskel der er, er nok til at begrunde hvorfor det alene er det abstrakte sumsæreje der bør gives hjemmel i RVL § 28 – dette også grundet antagelsen om, at det mest af alt handler om at gøre en sum til særeje, ikke at denne sum præcist skal hidrøre fra et bestemt aktiv. Herved undgås de særlige problemer ved genstandsrelateringen som ovenfor nævnt.

4.3.2 Gælds formueplacering

Om ægtefæller frit skal kunne bestemme til hvilken formuetype gæld skal høre, har været diskuteret i den juridiske litteratur. Efter RVL § 28 er det ægtefællernes "ejendele" der kan gøres til særeje, hvilket må forstås som ægtefællernes aktiver – ikke passiver¹⁶⁶. Alligevel er der i teorien redegjort for hvordan ægtefæller, trods udgangspunktet i RVL § 28, kan bestemme gælds formueplacering.

Selvom forarbejderne ikke giver retningslinjer for gælds formueplacering, har det alligevel været forudsat, at gælds formueplacering er bestemt af det aktiv passivet knytter sig til¹⁶⁷. Forfatterne til "Særeje" beskriver hvordan ægtefæller kan bestemme gælds formueplacering ved at specificere hvad der skal være særeje (eller hvad der ikke skal være særeje)¹⁶⁸. Det konkluderes, at man lige så vel kan tage skridtet fuldt ud og erkende, at ægtefæller ved ægtepagt direkte kan træffe bestemmelse om gælds formueplacering¹⁶⁹.

I "Formueordninger" afvises konklusionerne i "Særeje" på baggrund af manglende hjemmel¹⁷⁰. Det anses for korrekt, at ægtefæller kan ændre et passivs formuestatus ved at ændre på aktivets formuestatus – gæld følger aktiv. Det anses også for korrekt, at man kan ændre balancen mellem passiv og aktiv, men heraf følger ikke, at man kan træffe bestemmelse om gæld der ikke relaterer sig til et aktiv – fx træk på en kassekredit¹⁷¹.

Da hjemmelproblematikken er mindre relevant i nærværende afhandling¹⁷², er teori omkring gælds formueplacering alene skitseret kort. Af større interesse er, at give en redegørelse for om der bør åbnes op for aftalefriheden og dermed indeholde "gæld" i RVL § 28.

4.3.2.1 Bør ægtefæller frit kunne bestemme gælds formueplacering?

Der må sondres mellem genstandsrelateret (specificeret) gæld og uspecificeret gæld. Genstandsrelateret gæld vil sige, at gælden er knyttet til et bestemt aktiv – f.eks. gæld i

¹⁶⁴ Det kræver dog udførlige regler om rækkevidden af sådanne pristals- og forrentningsregler

¹⁶⁵ "Familiere 2009" s. 145

¹⁶⁶ "Formueordninger" s. 161

¹⁶⁷ "Særeje" s. 171 og "Formueordninger" s. 161 med henvisningen til FSKL § 65, stk. 2, 1. pkt. hvorefter gæld der hører til en ægtefælles fællesje medregnes på fællesboskifte – gæld skal derfor som det klare udgangspunkt placeres i den formueart, hvor gælden hører til.

¹⁶⁸ Se eksempler på bestemmelser om gælds formueplacering i "Særeje" s. 171-172

¹⁶⁹ Således konkluderes i "Særeje" s. 172 og på samme måde i "Ægtepagter" s. 118-119

¹⁷⁰ "Formueordninger" s. 38

¹⁷¹ Se i det hele Irene Nørgaards argumenter imod formuebestemmelser om gæld i "Formueordninger" s. 161-165

¹⁷² Jf. emnets afgrænsning ovenfor pkt. 1.2

en fast ejendom. Det vil dog virke kunstigt, hvis man kan bestemme gælds formueplacering når gælden knytter sig til et aktiv. Aktivets værdi vil i så fald blive ureel og det vil kræve meget arbejde at holde gæld og aktiv adskilt – gæld følger aktiv, og det bør der ikke ændres på. Som ved genstandsrelateret sumsæreje er konsekvensen af bestemmelser om genstandsrelaterede gældsposter for uoverskuelige netop fordi gælden relaterer sig til aktivet. Bestemmelser om genstandsrelateret gælds formueplacering i en anden formueart uafhængig af ”genstanden” må herefter afvises – både som naturlig følge af min afvisning af genstandsrelateret sumsæreje og som følge af princippet om, at gæld følger aktiv.

PØ mener, at hvis der åbnes op for bestemmelser om gælds formueplacering vil konsekvenserne blive uoverskuelige, men medgiver, at der kan være tilfælde hvor det er betimeligt at træffe bestemmelse herom, men det må have undtagelsens karakter. Uoverskueligheden er helt klart til stede ved formuebestemmelser over gæld knyttet til et aktiv, jf. ovenfor.

Interessant er herefter, om uspecificeret gæld bør kunne ændre formueplacering – fx studiegæld eller lån til forbrug på en kassekredit. Den form for gæld er reelt udtryk for det samme som det abstrakte sumsæreje¹⁷³. Det konkluderes i ”Formueordninger”, at det er inkonsekvent, hvis det skulle være muligt at bestemme om gæld skal være særeje eller fælleseje uden samtidig at kunne aftale sumsæreje uden genstandsrelatering¹⁷⁴. Skabes der hjemmel for sumsæreje, er det næppe nødvendigt med en særskilt hjemmel om gælds formueplacering¹⁷⁵.

Uspecificeret gæld er også en abstrakt sum, hvorfor de fordele og ulemper, som skitseret ovenfor ved det abstrakte sumsæreje, på samme måde må gøre sig gældende her. Det kan derfor konkluderes, at det i visse tilfælde vil være optimalt hvis ægtefæller kan bestemme uspecificeret gælds formueplacering. Konsekvenserne er ikke på samme måde uoverskuelige når gælden ikke er knyttet til et aktiv – man kan sige, at uspecificeret gæld i forvejen er ”svævende” grundet den manglende genstandstilknytning, hvorfor konsekvenserne ved at placere gælden i et særeje/fælleseje er mindre. Er der f.eks. tale om studiegæld vil det, i mange tilfælde, virke rimeligt, hvis gælden var ”debitorægtefællens” særeje. Fællesejet vil på den måde ikke belastes af uspecificeret gæld uden tilknytning til fællesboets midler.

Aftalefriheden bør derfor, efter min mening, ikke udstrækkes til at omfatte bestemmelser om genstandsrelateret gælds formueplacering, men undtagelsesvist, via hjemmel til det abstrakte sumsæreje, udstrækkes til at omfatte uspecificerede gældsposter.

4.3.3 Dødsfaldssæreje

I RVL § 28 er der ikke direkte hjemmel til at bestemme, at særeje alene aktiveres i tilfælde af den ene ægtefælles død. Det følger direkte af den valgte formulering i RVL § 28, stk. 1, nr. 2, om stiftelsesproceduren for fuldstændigt særeje¹⁷⁶. Dog er der hjemmel til at bestemme særeje alene med henblik på den ene ægtefælles død i tilfæl-

¹⁷³ Se ovenfor pkt. 4.3.1.4.2

¹⁷⁴ ”Formueordninger” s. 163. Hermed kritiseres, at det i ”Særeje” s. 172 og i ”Ægtepagter” s. 118 angives at ægtefæller kan bestemme gælds formueplacering samtidig med, at det i ”Særeje” s. 123 og ”Ægtepagter” s. 244 angives, at det ikke genstandsrelaterede (abstrakte) sumsæreje ikke kan aftales.

¹⁷⁵ ”Formueordninger” s. 165.

¹⁷⁶ Efter RVL § 28, stk. 1, nr. 2 kan fuldstændigt særeje alene stiftes i forbindelse med en aftale om skilsmisssæreje.

de hvor ægtefællerne har haft skilsmisssæreje under ægteskabets beståen – kombinationssæreje, jf. RVL § 28, stk. 2¹⁷⁷. Det rene ”dødsfaldssæreje” adskiller sig fra kombinationssæreje ved, at delingen på skilsmissskifte følger lovens legale udgangspunkt – ligedeling. Der er altså alene tale om særeje hvis ægtefællerne ”skilles” ved død. Af relevans er først at fastlægge retspraksis’ meninger om dødsfaldssæreje og herefter at redegøre kort for teoretiske overvejelser.

4.3.3.1 Domspraksis

Domspraksis har hidtil afvist dødsfaldssæreje. I U 1991.125 V havde M og H oprettet en særejeægtepagt med bestemmelse om, at deres formuefællesskab skulle bevares i tilfælde af separation/skilsmisse, men der skulle bestå fuldstændigt særeje i tilfælde af bodeling ved dødsboskifte. Ægtepagten afvistes fra tinglysning på manglende hjemmel. Landsretten stadfæstede.

I U 2004.1364 V var forholdet anderledes. M og H havde oprettet særejeægtepagt med bestemmelse om, at deres formueordning skulle være skilsmisssæreje med ophørsdato den 1. januar 2004 (tidsbegrænset særeje, jf. RVL § 28, stk. 2). Uden tidsbegrænsning aftalte ægtefællerne, at førstestafdødes aktiver skulle være fælleseje, mens længstlevendes aktiver skulle være fuldstændigt særeje. Ægtepagten afvistes fra tinglysning idet der ikke kunne bestemmes særeje ved den enes død, men formuefællesskab i øvrigt. Ægtefællerne gør i anken gældende, at der er udtrykkelig hjemmel til dødsfaldssæreje når det kombineres med skilsmisssæreje, at der er hjemmel til tidsbegrænsning af skilsmisssæreje, og at forarbejderne¹⁷⁸ alene afstod fra en udtrykkelig bestemmelse om dødsfaldssæreje fordi reglerne ville blive for indviklede. Desuden blev gjort gældende, at der ikke i lovens forarbejder kunne indfortolkes et krav om, at et tidsbegrænset skilsmisssæreje udelukker tidsubestemt dødsfaldssæreje, og at der er behov for dødsfaldssæreje blandt mange ægtefæller med særbørn. Til trods for argumenterne stadfæstede Landsretten afgørelsen på manglende hjemmel. I særejeaftalen forsøger man at komme udenom resultatet i ovennævnte U 1991.125 V ved at kombinere lovlige særejekonstruktioner, men problemet var, at 1. januar 2004 udløb skilsmisssærejet i henhold til ægtepagten – fra dette tidspunkt fandtes alene en kombination af fælleseje og fuldstændigt særeje, hvilket er en ugyldig særejekonstruktion.

4.3.3.2 Overvejelser i teorien

1969-udvalget drøftede, kort, om der burde være adgang til at aftale særeje alene med henblik på dødsfaldssituationen, men fandt ikke behov for en sådan ordning og reglerne ville blive unødigt komplicerede¹⁷⁹.

Forfatterne til ”Særeje” konkluderer¹⁸⁰, at behovet for at sikre længstlevende ægtefælle bedst muligt også kan være relevant i et tilfælde hvor ægtefællerne har levet i formuefællesskab – herved sikres, at længstlevende i større grad kan holde sammen på det hidtidige hjem og levestandard. Det vil derfor være lettere og enklere hvis ægtefæller ovenpå et fælleseje kunne bestemme fuldstændigt særeje for længstlevende, end at oprette fuldstændigt særeje ovenpå et skilsmisssæreje (kombinationssæreje). Ved at holde aktiverne som fælleseje under ægteskabet, vil man sikre, at de sociale beskyttel-

¹⁷⁷ Se om kombinationssæreje ovenfor pkt. 4.2 og 4.2.1

¹⁷⁸ 1969-udvalgets bemærkninger omkring dødsfaldssæreje – ovenfor pkt. 2.2.2 og nedenfor pkt. 4.3.2.2

¹⁷⁹ *Bet. 716/1974* s. 18 samt ovenfor pkt. 2.2.2

¹⁸⁰ ”Særeje” s. 63 f.

sesregler¹⁸¹ og ligedelingsprincippet finder anvendelse. Fordelene ved dødsfaldssæreje vil dog alene være aktuelle for etablerede ægtefæller der ønsker at bevare ligedelingsnormen ved separation og skilsmisse¹⁸².

Om skilsmissesærejets modsætning – dødsfaldssærejet – er en ønskværdig særejekonstruktion i dansk ægteskabsret, vil blive diskuteret i det følgende.

4.3.3.3 Bør ægtefællerne kunne aftale "dødsfaldssæreje" – særeje alene ved død?

Der er ikke tvivl om, at det i stort set alle tilfælde er hensigtsmæssigt at gøre længstlevendes skilsmissesæreje til fuldstændigt særeje ved førsteafdødes død – ægtefællebe-
gunstigende kombinationssæreje, jf. RVL § 28, stk. 2. Det er derfor særligt længstlevendes retsstilling der er relevant i diskussionen om dødsfaldssærejets berettigelse i et formueforhold uden skilsmissesæreje, men det kan også være førsteafdødes bodel (eller begge ægtefællers) der er gjort til fuldstændigt særeje, hvorved det er arvinger der begunstiges. Men hvad er det attraktive i at aftale særeje ved død, men ikke ved skilsmisse? Det kan kun være i meget etablerede ægteskaber dette synes en fordel. En fordel ved dødsfaldssæreje er altså, at man kan sikre længstlevende (eller arvinger) selv om der ikke ønskes særeje i ægteskabet – det åbner op for reglernes anvendelighed i flere ægteskaber. Det kan dog ikke antages, at det er enklere at aftale dødsfaldssæreje – det kræver stadig iagttagelse af formkrav mv. for oprettelse af særeje¹⁸³. Indføres denne særejekonstruktion skal stiftelsesproceduren for fuldstændigt særeje desuden laves om, da fuldstændigt særeje oprettes ovenpå et skilsmissesæreje, jf. RVL § 28, stk. 1. Argumentet om, at dødsfaldssæreje er hensigtsmæssigt fordi man bevarer fællesjets sociale beskyttelsesregler er tvivlsom fordi det ikke vides, om disse beskyttelsesregler (f.eks. RVL §§ 18 og 19) ikke finder anvendelse under ægteskabets beståen ved skilsmissesæreje¹⁸⁴.

PØ mener ikke, at vores nye arvelov skal "udhules" af ændringer i RVL. På dødsboskifte "samarbejder" RVL og AL om, at regulere arveforholdene, men med et dødsfaldssæreje hvor førsteafdødes fællesjeaktiver gøres til særeje vil overvægten placeres på RVL. Det må her antages, at det er uhensigtsmæssigt hvis et særeje influerer på arvedelingen uden samtidig at skulle have influeret på en skilsmisdedeling. Det er særligt det forhold, at kombinationsmulighedernes retsvirkninger og rækkevidder er uforudsigelige der gør dødsfaldssærejekonstruktionen uhensigtsmæssig. Førsteafdødes fællesjemidler bør ikke kunne gøres til særeje uden de har været særeje under ægteskabets beståen. De samme betæneligheder gør sig ikke gældende hvis det er længstlevendes fællesjemidler der gøres til særeje, men indføres dødsfaldssæreje er alle kombinationsmulighederne åbne. Konsekvenserne på et dødsboskifte kan blive uheldige – dødsfaldssæreje bør efter min mening, grundet disse forhold, ikke rummes indenfor aftalefrihedens grænser¹⁸⁵.

¹⁸¹ F.eks. RVL § 18 – samtykkereglen ved salg af fast ejendom der tjener til familiens bolig. Dog er der, i teorien, afvigende meninger, om de sociale beskyttelsesregler finder anvendelse under ægteskabets beståen ved skilsmissesæreje eller ej – se "Formueordninger" s. 50 ff. og s. 308, Henrik Dam mfl. i U 2002B.426 og "Særeje" s. 70

¹⁸² Således argumenterer Noe Munck og Finn Taksøe-Jensen for dødsfaldssæreje i "Særeje" s. 63 f.

¹⁸³ Se ovenfor pkt. 4.1.1

¹⁸⁴ Se note 181 og ovenfor pkt. 4.2.1

¹⁸⁵ Såfremt det fastslås, at skilsmissesæreje, i relation til de sociale beskyttelsesregler, behandles som fællesje under ægteskabet (se pkt. 4.2.1) er der desuden heller intet grundlag for at indføre dødsfaldssæreje - kombinationssæreje vil under denne forudsætning dække alle behov.

Ønsker ægtefæller, at der skal bestå fuldstændigt særeje for længstlevende, for begge ægtefæller eller førsteafdøde må de acceptere, at ligedelingsnormen også fraviges i tilfælde af skilsmisse – uanset hvor etablerede ægtefællerne end måtte være. Det er sådan reglerne med sikkerhed fungerer i dag.

4.3.4 Anpartssæreje

Begrebet anpartssæreje fremgår ikke af RVL eller dennes forarbejder. Karakteristisk ved anpartssæreje er, at en ideel bruttoandel af et aktiv er af én bestemt formueart, mens den resterende andel hører til en anden eller flere andre formuearter. Anpartssæreje etableres ved, at ejerægtefællen rent faktisk anvender midler fra de forskellige formuearter – f.eks. fra sit fuldstændige særeje og sit fælleseje – til erhvervelse af et aktiv, og på samme måde står det ejerægtefællen frit at opløse anpartssærejet ved at sælge aktivet og fordele provenuet på de forskellige formuearter¹⁸⁶. Man fraviger stiftelsesproceduren (ægtepagt, underskrivelse, tinglysning mv.), og ændringsmetoden for særeje i RVL § 28b, men Noe Munck og Finn Taksøe-Jensen antager, at et system der overflødiggør oprettelse af ægtepagt eller testamente er ønskelig¹⁸⁷. Anpartssæreje er ikke en egentlig særejeform¹⁸⁸, hvorfor det lægges til grund, at konstruktionen nærmere er et reguleringsmiddel.

Der har ikke været enighed om anpartssærejekonstruktionens berettigelse¹⁸⁹. Særligt har spørgsmålet om hjemmel været central, men det er uden relevans her¹⁹⁰. Spørgsmålet er, om anpartssærejekonstruktionen bør hjemles? Pga. afhandlingens begrænsede rammer vil spørgsmålet alene søges besvaret ud fra en gennemgang af anpartssæreje som reguleringsmiddel. Det betyder, at der ikke vil blive taget stilling til domspraksis' meninger om anpartssæreje¹⁹¹.

4.3.4.1 Anpartssæreje som reguleringsmiddel – særligt i forhold til reglerne om vederlagskrav

Spørgsmålet er, om anpartssærejeløsningen regulerer ægtefællers formueforhold bedre end reglerne om vederlagskrav i RVL § 23¹⁹². For det overhovedet skal give mening, at give anpartssæreje hjemmel i RVL, må anpartssæreje nødvendigvis give et bedre bud på hvordan sammenblandede formuer reguleres¹⁹³.

Anvender man midler fra sit fælleseje til erhvervelse eller forbedring af sit særeje - og omvendt - vil der på skifte kunne udløses et vederlagskrav, jf. RVL § 23, stk. 2 og 3^{194 195}. Det er udtryk for den legale måde at sikre balancen mellem fælleseje og særeje

¹⁸⁶ Således defineres begrebet i "Særeje" s. 80-81

¹⁸⁷ "Særeje" s. 41

¹⁸⁸ "Særeje" s. 80

¹⁸⁹ Begrebet afvises i "Formueordninger" s. 36 og s. 64 ff., samt Anita Godsk Pedersen og Hans Viggo Godsk Pedersen, "Familie og arveret", 6. udgave, 2008 s. 36-37 og Torsten Iversen i U 2002B.421. Anpartssæreje accepteres af Henrik Dam i "Ægtepagter" s. 93 ff. og i U 2002B.426 og Linda Nielsen mener TFA 2007.284 Ø har bortvejret hidtidig opfattelse af, at anpartssæreje kræver udtrykkelig hjemmel, jf. "Skilsmisseret" s. 234

¹⁹⁰ Se ovenfor pkt. 1.2

¹⁹¹ Særligt TFA 2007.284 Ø, hvor en form for anpartssæreje anvendtes i en konkret arvesituation, se "Skilsmisseret" s. 234, hvor dommen anses for at anerkende anpartssæreje og "Familiernet 2009" s. 146, note 25, hvor dommen ikke accepteredes som en anerkendelse af anpartssæreje.

¹⁹² Irene Nørgaard mener, at vederlagskravsreglerne i RVL § 23, stk. 2 og 3, allerede løser de problemer anpartssæreje kan løse – og løser dem bedre. Se "Formueordninger" s. 36 og 66 ff. og U 1997B.297

¹⁹³ Således konkluderes også af Irene Nørgaard, U.1997B.297, punkt 8, s. 3

¹⁹⁴ En arving har også denne ret på et dødsboskifte jf. RVL § 23, stk. 2, 2. pkt. og stk. 3, 2. pkt. og reglen gælder også hvis det er en ægtefælles RVL § 15, stk. 2 rettigheder der er forringet eller forbedret.

(og RVL § 15, stk. 2 rettigheder) i dag. Anpartssærejeløsningen foreslår ikke, at der udløses et vederlagskrav, men at det pågældende aktivs provenu fordeles på de respektive formuearter. I forhold til anpartssærejeløsningen har vederlagskravsreglerne den store fordel, at aktivets formuestatus ikke ændres – selvom en ægtefælle bruger sine særejemidler til at forbedre et fællesejeaktiv forbliver aktivet fælleseje. Vederlagskravsreglerne regulerer ikke formueforholdet nu og her, men først ved et senere skifte – anderledes ved anpartssæreje. RVL § 23 ”rydder op” i dispositionerne på et tidspunkt hvor ægteskabet er ophørt, hvilket må antages at være et mere ”rigtigt” tidspunkt at regulere formueforholdet, frem for under ægteskabet som anpartssærejeløsningen gør.

Bliver anpartssæreje en godkendt særejekonstruktion vil det langt hen ad vejen betyde et farvel til RVL § 23, stk. 2 og 3¹⁹⁶. Det er altså ikke kun et spørgsmål om anpartssærejet skal indføres, men også om det er hensigtsmæssigt at eliminere anvendelsesområdet for nugældende og velfungerende regler. I ”Særeje” fastslås, at vederlagskrav skal anvendes i de tilfælde hvor der er sket vedligeholdelse og istandsættelse af særejeaktiver for fællesejemidler – og omvendt – og først når et indskud bevirker en ændring af aktivets karakter og værdiforøgelse, kan anpartssæreje opstå¹⁹⁷. Fortalerne for anpartssæreje foreslår derfor ikke, at vederlagskravsreglerne helt elimineres. Det virker dog uoverskueligt og rodet hvis reglerne om vederlagskrav skal spille rollen som suppleant for anpartssæreje – det vil føre megen tvivl med sig om anvendelsen af det ene regelsæt frem for det andet.

Anpartssæreje sikrer, at formuefællesskabet tager del i værdistigning i det særejeaktiv fællesejemidlerne er anvendt i. På samme måde vil formuefællesskabet også lide under et anpartssærejeaktivs værditab – her vil ikke-ejerægtefællen være bedre stillet med et vederlagskrav, men indføres anpartssæreje vil vederlagskrav ikke kunne komme på tale i den situation. Har ejerægtefællen tabt på sit anpartssærejeaktiv, som følge af misbrug, vil spørgsmålet være om RVL § 23, stk. 1 kan komme i anvendelse^{198?} - eller om formuefællesskabet blot har lidt tab som følge af at være indtrådt i et anpartssærejeaktiv? Det er klart en svaghed ved anpartssæreje, at disse tvivlsspørgsmål opstår – en svaghed ukendt for vederlagskravsreglerne der blot sørger for, at forholdet reguleres tilbage til tilstanden før den vederlagsfremkaldende disposition. Desuden er det i teorien fast antaget, at et vederlagskrav kan fastsættes skønsmæssigt efter en samlet vurdering af bl.a. værdiændringer¹⁹⁹ – dvs. vederlagskrav kan også tage højde for økonomiske udsving, og anpartssæreje er derfor ej heller vederlagskravsreglerne overlegen på dette punkt. I ”Særeje” fremgår dog, at intentionerne om en afbalanceret udligning af vederlagskrav, ikke synes at fungere i praksis²⁰⁰. Da det dog samtidig konkluderes, at ingen har forsøgt at procedere på værdiregulering af vederlagskrav, i de få kendte domme om vederlagskrav, kan det ikke antages, at manglen på praktiske ek-

¹⁹⁵ RVL § 23, stk. 1 omhandler vederlagskrav ved vanrøgt, misbrug eller i det hele uforsvarlig adfærd over for fællesejemidler og er derfor ikke i sig selv relevant i denne forbindelse, andet end, at bestemmelsen også fastslår på hvilken måde vederlagskravet fremkommer – nemlig af det beholdne fællesbo eller for halvdelen vedkommende, af den vederlagsfremkaldende ægtefælles særeje.

¹⁹⁶ I U 2002B.421 anfører Torsten Iversen, at anpartssæreje er direkte i strid med vederlagskravsreglerne.

¹⁹⁷ ”Særeje” s. 93 og kritik heraf i ”Formueordninger” s. 81

¹⁹⁸ ”Formueordninger” s. 81

¹⁹⁹ ”Familieret 2003” s. 433. At vederlagskravet kan fastsættes skønsmæssigt fremgår af 1918-udkastet s. 216

²⁰⁰ ”Særeje” s. 87

sempler på skønnets udøvelse har nogen vægt i vurderingen af anpartssærejeløsnings egnethed som reguleringsmiddel – muligheden for at tilpasse vederlagskravet skønsmæssigt er klart til stede.

En anden væsentlig problematik ved anpartssærejekonstruktionen er betydningen af gæld knyttet til anpartssærejeaktivet. Erhverver en ægtefælle et aktiv til 600.000 kr. af 300.000 kr. arvede særemidler (friværdi via tredjemandsbestemt særeje, jf. RVL § 28a) mod overtagelse af gæld for de resterende 300.000 kr. er det fast antaget i dansk ret, at hele aktivet er særeje, jf. surrogationsprincippet i RVL § 28, stk. 3²⁰¹. Men hvilken formuestatus har gælden? I ”Særeje” konkluderes, at den behæftede del af aktivet og den overtagne gæld får samme formuestatus som ægtefællernes hovedformueordning – typisk formuefællesskab. Aktivet er derfor et anpartssærejeaktiv²⁰². Denne antagelse strider direkte mod princippet om, at gæld følger aktiv – gælden knytter sig til et særejeaktiv og derfor må gælden nødvendigvis også være særeje²⁰³. At anpartssærejekonstruktionen i dette tilfælde strider mod gældende principper om gælds formueplacering, er en klar ulempe der nærmest fordrer, at man kan træffe særskilt bestemmelse om genstandsrelateret gælds formueplacering²⁰⁴.

Hvis man antager, at aktivet er anpartssæreje, hvad sker så hvis gælden – fællesejedelen – nedbringes med (andre) særemidler? Sammenblandingen af midler i aktivet er herefter total og ikke mindst forvirrende, hvorefter vederlagskravsreglerne nødvendigvis må bringes i anvendelse, eftersom man herved har forbedret sit fælleseje på bekostning af sit særeje, jf. RVL § 23, stk. 3. Det kan ikke antages, at der i stedet dannes et nyt anpartssæreje ovenpå det allerede eksisterende – forvirringen ville i så fald være komplet. Antages, at gælden er fælleseje må man derfor nødvendigvis afdrage på gælden med fællesejemidler, hvilket ikke er en holdbar begrænsning i ægtefællers rådighed over formuemidler. Samme problematik udløses ved belåning efter aktivets erhvervelse. Falder den ”nye” gæld automatisk ind i fællesejedelen, eller opstår der nu også gæld i særejedelen?

Når lån, særligt i fast ejendom, hele tiden ændrer karakter og størrelse, vil reguleringen heraf, via anpartssærejekonstruktionen, medføre uoverskuelig problematik på skifte. Sker der løbende afdrag eller ny belåning skal der hele tiden ske registrering af gældens pålydende og aktivets værdi på afdrags- og belåningstidspunktet – fejl og forglemmelser er næsten uundgåelige. Igen må lægges til grund, at vederlagskravsreglerne er anpartssærejekonstruktionen overlegen på overskuelighed – hele aktivet, og gælden, er særeje – gældsafdrag eller yderligere belåning med fællesejemidler vil, på et senere skifte, reguleres af RVL § 23, stk. 2. Det samme gælder i det tilfælde hvor et aktiv, ved gaveoverdragelse, er bestemt til særeje efter RVL § 28a, selvom gavemomentet alene udgør en del af aktivets værdi, og resten erhverves fra fællesejemidler – regulering sker via vederlagskrav på et senere skifte.

Det må alt i alt konkluderes, at RVL § 23, stk. 2 og 3 er meget stærke konkurrenter til anpartssærejet. Desuden er disse reguleringsregler allerede indarbejdet i dansk ret og rækkevidden heraf langt mere overskuelige end anpartssærejets. Det er ej heller forståeligt, hvad det attraktive er i et regelsæt der regulerer ægtefællers formueforhold under ægteskabets beståen – et tidspunkt hvor ægtefællerne egentlig ingen interesse har i en regulering. Lever man i fællesskab og benytter hinandens aktiver, f.eks. den

²⁰¹ ”Formueordninger” s. 80

²⁰² ”Særeje” s. 175

²⁰³ Således konkluderes også i ”Formueordninger” s. 80

²⁰⁴ Hvilket ikke anses for en ønskværdig særejekonstruktion, jf. ovenfor pkt. 4.3.2.1

ene ægtefælles særejesommerhus erhvervet delvist via særejegave fra forældre, betyder en regulering først noget når fællesskabet er ophørt og man ikke længere kan benytte aktivet – et tidspunkt hvor vederlagskravsreglerne regulerer forholdene. Det må derfor understreges, at anpartssærejekonstruktionen ikke er egnet til, at indskrænke vederlagskravsreglernes anvendelsesområde som reguleringsmiddel.

4.3.4.2 Vurdering af anpartssærejets berettigelse som en del af dansk ret

Det er klart, at skal anpartssæreje være en mulig særejekonstruktion må det være på baggrund af gennemtænkt lovgivning²⁰⁵. Anpartssæreje adskiller sig fra andre særejekonstruktioner, ved at være en egenhændig disposition foretaget af ejerægtefællen uden oprettelse af ægtepagt. Anpartssæreje har altså den store ulempe, at den valgte formueordning bliver tilfældig og dermed slet ikke et valg – formueordninger mellem ægtefæller bør ikke kunne opstå vilkårligt.

Der er mange usikre elementer ved anpartssærejekonstruktionen – særligt må gældsproblematikken danne baggrund for tilbageholdenhed overfor konstruktionen. Spørgsmålet er om, de tvivlselementer ægtefællernes formueordninger bliver konfronteret med, ved anpartssærejeløsningen, er hensigtsmæssig? Svaret må, grundet uoverskuelighed, være nej. Formueforholdet mellem ægtefæller er, i langt de fleste tilfælde, bedre stillet med regulering på skifte via RVL § 23, stk. 2 og 3 – hvilket, efter min mening, umuliggør anpartssærejets berettigelse som en del af dansk ret.

4.4 Konklusion vedrørende aftalefrihedens grænser

Det er ingen let opgave at fastlægge aftalefrihedens grænser for fravigelse af den legale formueordning. Retsrådets kompleksitet medfører, at der altid vil være områder behæftet med en vis tvivl. Ikke desto mindre er det væsentligt, og nødvendigt, at grænserne for særejeaftaler fastlægges og præciseres. Herved skabes en bedre balance i ægtefællernes formueordninger og indholdet af ægtepagter bliver mindre tvivlsomt konstruerede og uden alternative bestemmelser for det tilfælde en særejekonstruktion skulle erklæres ugyldig ved endelig dom²⁰⁶.

Som det følger af delkonklusionerne ovenfor, ved de enkelte omdiskuterede særejekonstruktioner, er det ikke min opfattelse, at et større reformarbejde skal sættes i gang, men nærmere en præcisering af rækkevidden af de nugældende særejekonstruktioner i RVL § 28 – dog således, at det abstrakte sumsæreje sammenholdt med bestemmelser om uspecificeret gælds formueplacering, om muligt, bliver hjemlet.

Målet med at fastsætte aftalefrihedens grænser må være at undgå fremtidig tvivl og opståen af nye særejekonstruktioner med tvivlsom hjemmel, ellers vil vi være efterladt med de samme problemer som i de sidste 20 år siden særejereformen – det er dog samtidig de 20 års erfaring der gør, at målet nu må kunne nås.

5 Konklusion

Ovenstående indeholder en gennemgang af ægtefællers formueordninger – den legale formueordning og aftalefrihedens grænser.

Sættes begrebet ”formuefællesskab” i et moderne og nuanceret billede, var min første indskydelse, at formuefællesskabets ligedelingsnorm havde udspillet sin rolle og

²⁰⁵ Således konkluderes i ”Formueordninger” s. 82

²⁰⁶ Sådanne alternative bestemmelser i ægtepagter er, i mange tilfælde, nødvendige i dag pga. tvivl om aftalefrihedens grænser – se f.eks. U 2006.648 V under pkt. 4.3.1.1

hørte fortiden til, og at tiden tilsagde der skulle ske noget nyt ved den fremtidige revision af RVL. Det var dog ikke en bæredygtig indskydelse når først fakta, kendsgerninger og analyse af alternative formueordninger kom på bordet. Det har vist sig ved ovenstående gennemgang af den legale formueordning, at tiden og virkningerne af øvrige regler (nye som gamle) ikke tilsiger en så gennemgribende ændring i ægteskabets retsvirkninger. At vi lever i en moderne tid med mange skiftende/alternative familiemønstre berettiger ikke i sig selv til at fjerne et af de fundamentale bånd mellem ægtefæller – formuefællesskabet. Det må lægges til grund, at det ikke bør anses for et endegyldigt mål, at formuefællesskabet skal nedrangeres eller bortelimineres. Hertil må først og fremmest kræves, at en anden formueordning fungerer bedre, hvilket ikke åbenlyst synes at være tilfældet, jf. ovenstående gennemgang af alternative løsninger. Så længe de øvrige områder i RVL er præget af en vis ”skævdeling” – særligt RVL § 16a-h om pensionsrettigheder – kan jeg ikke se den legale formueordning som andet end et formuefællesskab, hvorfor det da også herfra foreslås, at formuefællesskabet ”overlever” endnu en revision af RVL – dog med den tilføjelse, at FSKL § 69a bør gøres mere anvendelig som en undtagelse til ligedelingen.

Området for fravigelse af den legale formueordning har været præget af megen usikkerhed, tvivl og diskussion. Disse ”forstyrrende” elementer må så vidt muligt fjernes og erstattes med en fastlæggelse af grænserne for ægtefællernes aftalefrihed. Der er ingen tvivl om, at det er lettere sagt end gjort. Med udgangspunkt i gældende RVL § 28 er der i det ovenstående søgt gennemført en analyse af særejekonstruktioner med utvivlsom hjemmel og dem med tvivlsom/manglende hjemmel – en gennemgang som middel til det mål der ligger i at fastslå aftalefrihedens grænser. Som tidligere nævnt har gennemgangen af omdiskuterede særejekonstruktioner ikke i fuld grad ført til den konklusion, at rammerne for aftalefrihedens grænser bør udvides markant. Det handler nærmere om, at præcisere og uddybe rækkevidden af gældende RVL § 28. Hertil foreslås en mindre nuancering ved at åbne op for muligheden omkring abstrakt sumsæreje og bestemmelser om uspecificeret gælds formueplacering, jf. ovenstående gennemgang af aftalefrihedens grænser.

Uanset hvordan indholdet af RVL § 15, stk. 1 og § 28 formuleres, vil de aldrig kunne regulere alle tænkelige situationer hverken under ægteskabets beståen eller ved skifte i tilfælde af død eller skilsmisse. Det handler derfor primært om, at formulere reglerne så de virker på langt de fleste af disse situationer. Netop forholdet, at RVL skal regulere vidt forskellige livssituationer, vanskeliggør realiseringen af et regelsæt alle kan stille sig fuldt ud tilfreds med, men det er netop også disse levende og udviklende elementer der gør RVL et spændende retsområde at bevæge sig inden for. Det handler i bund og grund om, at RVL’s berøringsområde skal balanceres, forstået på den måde, at ingen forhold under ægteskabet eller ved skifte i tilfælde af skilsmisse eller død, må forårsage uforudsete konsekvenser grundet manglende sikkerhed i loven. En sådan balance har jeg søgt at redegøre for i denne afhandling, via en gennemgang af ægtefællers formueordninger – den legale formueordning og aftalefrihedens grænser, herunder diskussion af alternative formueordninger og omdiskuterede særejekonstruktioner. Med meget få ændringsforslag i forhold til gældende retstilstand, mener jeg nærværende afhandling giver et anvendeligt bud på hvordan ovennævnte balance – med afsæt i RVL § 15, stk. 1 og § 28 – kan sikres. Nu må det afventes om RVL-udvalget deler nogle af mine meninger om selvsamme emner. Spændende bliver det i alt fald at se resultatet af revisionsarbejdet!

6 Litteratur- og forkortelsesliste

Love, forarbejder og udvalgsarbejde:

Lov om ægteskabets retsvirkning (Retsvirkningsloven)
Forkortet: RVL

Lov om skifte af fællesbo mv. (Skifteloven)
Forkortet: FSKL

Lov om ægteskabs indgåelse og opløsning (Ægteskabsloven)

Arvelov
Forkortet: AL

Lov om visse civile retlige forhold ved pensionsopsparing i pengeinstitutter
(pensionsopsparingsloven)

Lov om forsikringsaftaler (forsikringsaftaleloven)

Lov om ekteskab, LOV-1991-07-04-47 (Ekteskabsloven)

Betænkning nr. 305/1962 om skifte mellem ægtefæller, København 1962
Forkortet: *bet. 305/1962*

Betænkning nr. 415/1966 om ægteskabets retsvirkninger, København 1966
Forkortet: *bet. 415/1966*

Betænkning nr. 716/1974 om formueordningen, København 1995
Forkortet: *bet. 716/1974*

Udkast til lov om ægteskabets retsvirkninger udarbejdet af den ved kgl. Resolutioner af 25. juli 1910, 19. juni 1912 og 29. december 1914 nedsatte kommission.
Forkortet: 1918-udkastet

Bemærkninger til lovforslag nr. L 23, lov nr. 396 af 13. juni 1990, fremsat den 10. oktober 1989
Forkortet: *FT 1989-90, Tillæg A*

De Nordiske Familieretsseminarer, Ægtefællers formueordning og arveret, Retstilstanden i Danmark, Finland, Norge og Sverige med diskussioner omkring en skitse til en fællesnordisk model. Det 8. Nordiske Familieretsseminar 1992, Københavns Universitet, Retsvidenskabeligt Institut.
Forkortet: "Hvidbog"

Litteratur:

Dam, Henrik, "Ægtepagter", Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 1. udgave 1997
Forkortet: "Ægtepagter"

Lund-Andersen, Ingrid og Irene Nørgaard, "Familieret", Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 1. udgave 2009
Forkortet: "Familieret 2009"

Lund-Andersen, Ingrid, Noe Munck og Irene Nørgaard, "Familieret", Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 5. udgave 2003
Forkortet: "Familieret 2003"

Lødrup, Peter og Tove Sverdrup, "Familieretten", Oslo 2004, 5. udgave 2004
Forkortet: "Familieretten"

Munck, Noe og Finn Takesøe-Jensen, "Særeje, Nye særejeformer og deres betydning ved generationsskifte", GadJura, 1996.
Forkortet: "Særeje"

Nielsen, Linda, "Skilsmisseret – de økonomiske forhold", Thomson Reuters, 1. udgave 2008
Forkortet: "Skilsmisseret"

Nørgaard, Irene, "Formueordninger mellem ægtefæller efter gennemførelsen af særereformen i 1990 – særligt om ægtefællers indbyrdes aftalemuligheder", Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 1. udgave 2001.
Forkortet: "Formueordninger"

Nørgaard, Irene, "Arveret", Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 5. udgave 2008

Nørgaard, Irene, "Pensionsrettighedens behandling ved separation, skilsmisse og død", Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 1. udgave 2007.

Werlauff, Erik, "Werlauff's Arv & Skifte", Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 7. udgave 2007

Artikler:

Dahl, Anne-Blanca og Sicilie Tveøy, "Skjevdeling", Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørgsmål (FAB) 2006, nr. 2 s. 145 ff.
Forkortet: FAB 2006, nr. 2

"Flere bliver gift – og skilt", JydskeVestkysten, 26.02.2010, s. 8

Nørgaard, Irene, "Særejereformen fra 1990 – særligt med henblik på det såkaldte anpartssæreje" Ugeskrift for retsvæsen (Ufr.) 1997B.297
Forkortet: U.1997B.297

Iversen, Torsten "Formueordninger mellem ægtefæller", Ugeskrift for retsvæsen (Ufr.) 2002B.421

Forkortet: U.2002B.421

Dam, Henrik, Rasmus Kristian Feldthusen og Finn Taksøe-Jensen, "Særeje – hvor er vi nu?", Ugeskrift for retsvæsen (Ufr.) 2002B.426

Forkortet: U 2002B.426

Internetsider:

Grønberg, Jørgen U., www.synopsis.dk

Oversigt over 11 fejl og forglemmelser ved særejereformen i 1990

[http://www.themis.dk/searchinclude/Oversigt over fejl ved saerejereformen.asp](http://www.themis.dk/searchinclude/Oversigt%20over%20fejl%20ved%20saerejereformen.asp)

Familiestyrelsen: Nyt udvalg ser på ægtefællers formueforhold, Pressemeddelelse:

<http://www.familiestyrelsen.dk/nyheder/pressemeddelelser/nyt-udvalg-ser-paa-aegtefaellers-formueforhold/>

Justitsministeriet, Lovafdelingen: Kommissorium for Retsvirkningslovsudvalget:

http://www.familiestyrelsen.dk/fileadmin/Filer/PDF/AEgteskab_vielse/Kommissorium_for_Retsvirkningslovsudvalget.pdf

Forkortet: Kommissorium for RVL-udvalget

Lovtekst, Ekteskabsloven:

<http://www.lovdata.no/all/tl-19910704-047-014.html#59>

Lønstatistikker, Danmarks Statistiks ligestillingsdatabase:

<http://www.dst.dk/Sites/KVM/Arbejdsmarkedet%20og%20familieliv.aspx>

Tabel, Pensionsindskud 1998-2009, den samlede årlige pensionsopsparing:

[http://www.skm.dk/tal_statistik/skatter og afgifter/668.html](http://www.skm.dk/tal_statistik/skatter_og Afgifter/668.html)

Domme:

Ugeskrift for retsvæsen:

U 2000.1867 V

U 1975.318 Ø

U 1992.311 Ø

U 2000.424 V

U 2007.2748 Ø

U 2006.648 V

U 1998.1674 H

U 1991.125 V

U 2004.1364 V

Tidsskrift for familie- og arveret:

TFA 2004.407/2

TFA 2007.284 Ø